

SBORNÍK KONFERENCE

Rozhodujme o svém městě

**Participativní rozpočet
jako aktivní zapojení občanů
a občanek do rozhodování.**

8.–9.10. 2013, Brno

NESEHNUTÍ
NEzávislé Sociálně Ekologické HNUTÍ

SBORNÍK KONFERENCE

Rozhodujme o svém městě

**Participativní rozpočet
jako aktivní zapojení občanů
a občanek do rozhodování.**

8.–9.10. 2013, Brno

Redakce:
Karolína Silná

Grafická úprava:
Lukáš Silný

Tisk:
Integraf, s. r. o.
Myslbekova 273
547 01 Náchod
www.integraf.cz

Vytisknuto na certifikovaném papíře
FSC (Forest Stewardship Council)
www.fsc.org

Vydavatel:

**Ekumenická
akademie**

Ekumenická akademie Praha
Sokolovská 50
186 00 Praha 8
Tel./fax: +420 272 737 077
www.ekumakad.cz
www.socialwatch.cz

Creative Commons 2013

Dílo i jeho jednotlivé části podléhají licenci Creative Commons a mohou být použity v nezměněné podobě, s uvedením autorů k nekomerčnímu využití (laskavě zašlete kopie na adresu vydavatele).

Nezávislé autorské dílo nemusí vyjadřovat názor podporujících institucí a nezakládá žádnou právní odpovědnost z jejich strany.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Publikace byla vydána v rámci projektu „Jde to i jinak: možnosti boje proti chudobě a odstraňování genderových nerovností“, který je financován z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OP VK) financovaného Evropským sociálním fondem (ESF).

ISBN 978-80-87661-07-9

Milé čtenářky, milí čtenáři,

tento sborník vznikl jako výsledek z konference „Rozhodujeme o svém městě - Participativní rozpočet jako aktivní zapojení občanů a občanek do rozhodování“, která se konala 8. – 9. října 2013 v Brně v Otevřené zahradě.

Konferenci společně pořádala Ekumenická akademie Praha, NESEHNUTÍ Brno a česká koalice Social Watch, a konala se v rámci projektu „Jde to i jinak: možnosti boje proti chudobě a odstraňování genderových nerovností“, který je financován z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost financovaného Evropským sociálním fondem.

Konference byla první větší akcí v České republice, která se tématu participativního rozpočtu věnovala. Participativní rozpočet je proces demokratického a dobrovolného spolurozhodování – skrze něj občané rozhodují přímo a ve spolupráci s jejich vládami či zastupitelstvy o směřování veřejných zdrojů, které budou užity exekutivou pro implementaci sociálních politik i programů a prací na infrastruktuře, a to vše pro podporu lokálního rozvoje. V České republice zatím participativní rozpočet není nikde zaveden. Konference měla ukázat, „jak na to“ a jaké jsou zkušenosti se zaváděním participativních rozpočtů v zahraničí.

První den konference byl určen pro širokou veřejnost a zaměřil se zejména na obecné informování o principech a příkladech fungování participativního rozpočtu; druhý den pak proběhl seminář pro odbornou veřejnost, v rámci kterého byly představeny praktické možnosti a metody zavádění participativního rozpočtu a byli více zapojeni i účastníci a účastnice.

V úvodu prvního dne konference představil principy a možnosti participativního rozpočtu **Tomáš Tožička** (Educon/Alternativa Zdola), zkušenosti s implementací participativního rozpočtu ve Španělsku předal **Antonio Carrillo Cano** (la Red de Ciudades con Presupuestos Participativos – Síť měst s participativními rozpočty). **Ondřej Horák** z Centra občanského vzdělávání ukázal, jak může fungovat spolupráce veřejnosti a lokální politické reprezentace při řešení otázek v obci, a představil příklady participativních metod práce s veřejností včetně webového portálu a zkušeností ze zahraničí i českého prostředí. **Veronika Šprincová** z Fóra 50 % se věnovala genderovému rozpočtování, tedy sestavování veřejných rozpočtů s ohledem na zájmy a potřeby žen a mužů. V Bratislavě už první zkušenost se zavedením participativního rozpočtu mají – představili ji **Peter Víttek** (Utopia) a **Michal Feik** (poradce primátora, Magistrát Hlavného mesta SR, Bratislava).

V rámci semináře pro odbornou veřejnost proběhly tři bloky, které vedli **Tomáš Tožička**, **Antonio Carrillo Cano** a **Peter Víttek**.

Jsme moc rádi, že jsme měli možnost konferenci uspořádat, a doufáme, že byla přínosná nejen pro nás, ale že se brzo dočkáme zavádění participativních rozpočtů i v České republice!

Za organizační tým

Karolína Silná
Ekumenická akademie Praha
karolina@ekumakad.cz

Další informace o Ekumenické akademii, koalici Social Watch a NESEHNUTÍ naleznete zde: www.ekumakad.cz, www.socialwatch.cz, www.nesehnuti.cz

Obsah

Daně v rukou občanů	5
----------------------------------	----------

Tomáš Tožička

Educon/Alternativa Zdola

Zkušenost s participativním rozpočtem v Noveldě (Alicante)	11
---	-----------

Antonio Carrillo Cano

La Red de Ciudades con Presupuestos Participativos – Síť měst s participativními rozpočty

Proč participovat	23
--------------------------------	-----------

Milan Hrubeš

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity & Centrum občanského vzdělávání

Komunitní rozpočtování pro samouky a samoučky	26
--	-----------

Fórum 50 %

Pokusy o zavedenie participatívneho rozpočtu na Slovensku	32
--	-----------

Peter Víttek

Utopia

CO JE SOCIAL WATCH?	39
----------------------------------	-----------

Daně v rukou občanů

Tomáš Tožička

Educon/Alternativa Zdola

Participativní rozpočet je zásadním krokem na cestě k participativní demokracii. Tedy k takové správě společnosti, kde vláda skutečně náleží lidu, a nikoli politickému establishmentu.

Participativní rozpočet je jedním z účinných nástrojů samosprávy, který má přiblížit rozhodování ve smyslu subsidiarity co nejbližší lidem, jichž se takováto rozhodnutí nejvíce dotýkají. Participativní rozpočet ve většině svých podob dává občanům možnost ovlivňovat zásadním způsobem toky financí v obcích, regionech a někdy i v jednotlivých státech.

Stručně to *popsal Ivo Bělohoubek* již v roce 2002 v *Sedmé Generaci*: „Město je rozděleno do obvodů a v každém z nich se několikrát do roka koná shromáždění občanů, na kterém lidé rozhodují o rozdělení prostředků z obecních rozpočtů a možnostech řešení lokálních problémů. V Porto Alegre dostalo zelenou vzdělání a zdravotnictví, ale město se úspěšně vypořádává i s problémy

chudoby. Ani menšinová témata, u kterých je nebezpečí, že budou při participativním přístupu převálcována tyranií většiny, nepřicházejí zkrátka.

Participativní rozpočty mají ještě jeden efekt, který se do budoucna jeví jako strategická deviza: pěstují politickou kulturu a vychovávají občany, angažující se v řešení problémů svého města. Tímto se občané stávají důležitým aktérem lokální politiky a vytvářejí skutečnou občanskou společnost. Ta se pak konkrétní každodenní praxí, spíše než obecnými prohlášeními o boji proti neoliberalismu, stává politickou protiváhou virtualizující se „globality“, jak by nepřítel lokality nazvali Manuel Castells nebo Zygmunt Bauman.“

Než se začneme bavit o participativním rozpočtu, musíme si říci, co je komunitní práce. Ta je totiž předpokladem úspěšné aplikace téměř každé participativní techniky určené k efektivnějšímu a transparentnímu řízení společnosti občany.

Rozvojová komunitní práce (Community organizing) je proces, ve kterém jsou lidé žijící ve stejném prostředí, v podobné situaci, atp. přivedeni k tomu, aby jednali ve společném zájmu a prosazovali společný prospěch. Tato činnost může být koordinována organizací, sítí institucí, nebo ad-hoc utvořenou skupinou v rámci dané komunity. Spolupráce s vnějšími aktéry samozřejmě není vyloučena, a naopak může celé věci prospět.

Komunitní pracovníci spolupracují aktivně s členy komunity, spoluorganizují setkání různé rozhodovací úrovně, hledají podporu u sociálních, komunálních a státních institucí a dalších relevantních aktérů. Cílem rozvojové komunitní práce je najít realistické a proveditelné možnosti zlepšení situace komunity, a to prostřednictvím vlastních sil a za pomoci zvýšené účasti na celkovém politickém rozhodování. Výsledkem je posilování vlastních kapacit občanů a demokratizace veřejné správy.

Komunitu mohou tvořit lidé spojení společným zájmem, problémem nebo žijící na stejném místě. Komunitu lidé tvoří tím, že společné problémy a zájmy sdílejí a podílejí se nějakým způsobem na jejich řešení.

Vznik participativního rozpočtu

Vznik participativního rozpočtu (PR) je spojen s Porto Alegre – hlavním městem brazilského státu Rio Grande do Sul. Vládnoucí levicová Strana pracujících zavedla tento model v roce 1989. Na počátku se procesu zúčastnilo tisíc občanů, během dvou let stoupl počet na osm tisíc a v následujících letech se ustálil na dvaceti tisících účastníků. Participativní rozpočet byl následně zaveden v celém federativním státě Rio Grande do Sul a v roce 2002 se tam na tvorbě PR

podílelo čtyři sta tisíc lidí. V současné době se občanské iniciativy a mnozí politici snaží zavést participativní rozpočet i na celobrazilské úrovni. Ruku v ruce s tím se tam také rozvíjejí další aktivity, které umožňují občanům podílet se na veřejné správě.

Postupem času se začala zapojovat další města v Latinské Americe, v Evropě i v Severní Americe.

Definice a stručná charakteristika

„Participativní rozpočet je proces demokratického a dobrovolného spolurozhodování – skrze něj občané rozhodují přímo a ve spolupráci s jejich vládami či zastupitelstvy o směřování veřejných zdrojů, které budou užity exekutivou pro implementaci sociálních politik i programů a prací na infrastruktuře a to vše pro podporu lokálního rozvoje.“

K tomu je možno připojit několik obecných zásad.

- **Proces:** Není žádný předem daný návod, žádné uniformní modely. Techniky a institucionální rámce se neustále vyvíjejí.
- **Přímá cesta:** PR zvyšuje podíl přímé demokracie, jako doplňku k zastupitelské demokracii. To ovšem vyžaduje vytváření nových institucí – dohody, veřejná shromáždění a fóra, média a komunikaci atd.
- **S exekutivou:** Je nezbytná existence podpůrného rámce a partnerského přístupu ze strany exekutivy a zastupitelů.
- **Veřejné zdroje:** Rozpočty reflektují občanskou angažovanost při vytváření ekonomické politiky se zaměřením na reálné potřeby sociálních a materiálních potřeb obyvatel.
- **Místní rozvoj:** Zaměřený na potřeby obyvatel a vysokou míru identifikace občanů.

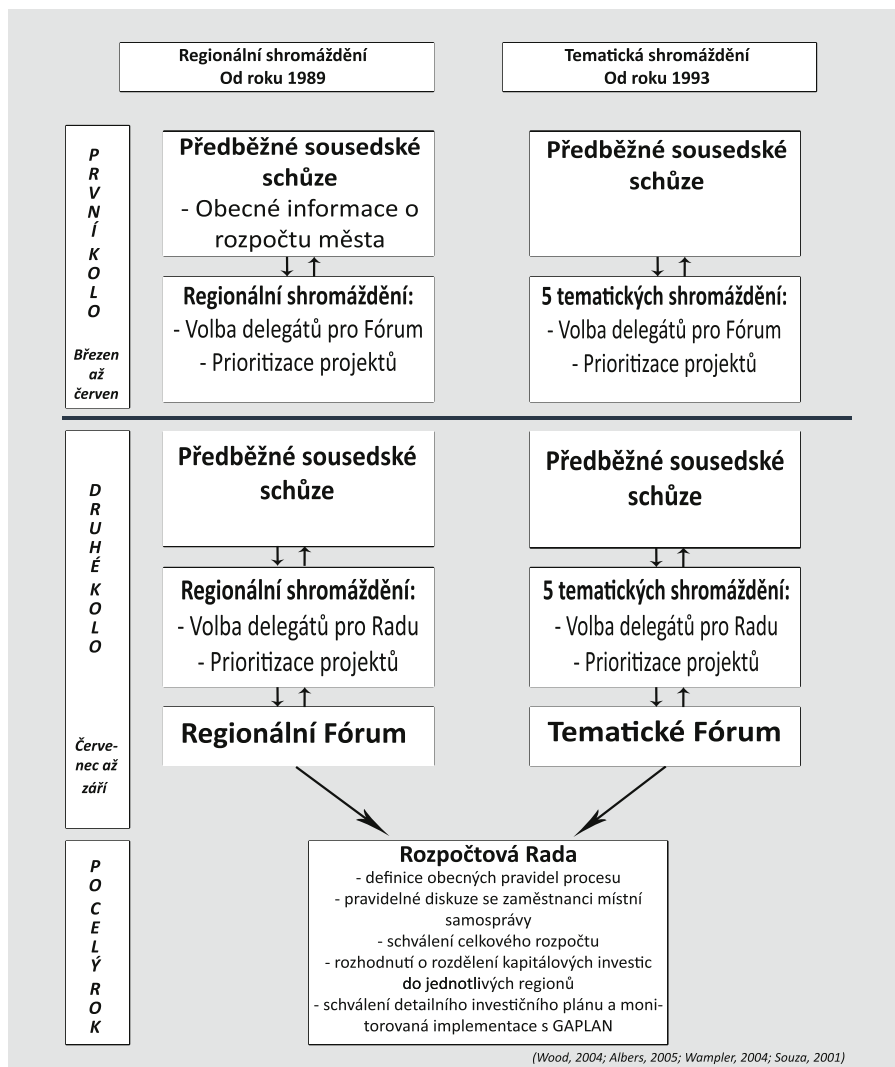
Jako politický nástroj a veřejný transparentní proces má proto participativní rozpočet potenciál přispívat ke zvýšení občanských aktivit.

- Participace na monitorování ekonomických politik a zvyšování bezúhonnosti ve veřejném sektoru.
- Občanské vzdělávání
- Zvyšování ekonomické gramotnosti

- Zvyšování sebevědomí a asertivity vůči veřejným institucím
- Voice & recognition
- Zajišťování základních služeb a podpůrných aktivit pro nejchudší a marginalizované. Public and pro-poor basic services
- Řešení konfliktu a tím vyšší využití společenského kapitálu.

V Evropě začaly první pokusy s implementací participativního rozpočtu v Grottammare v Itálii v roce 1994, v Salfordu v UK v roce 1996 a v Mönchweileru v Německu v roce 1998. Rozšíření participativního rozpočtu se do Evropy přeneslo především díky Světovému sociálnímu fóru, které se konalo v roce 2001 v Porto Alegre.

Proces participativního rozpočtu v Porto Alegre

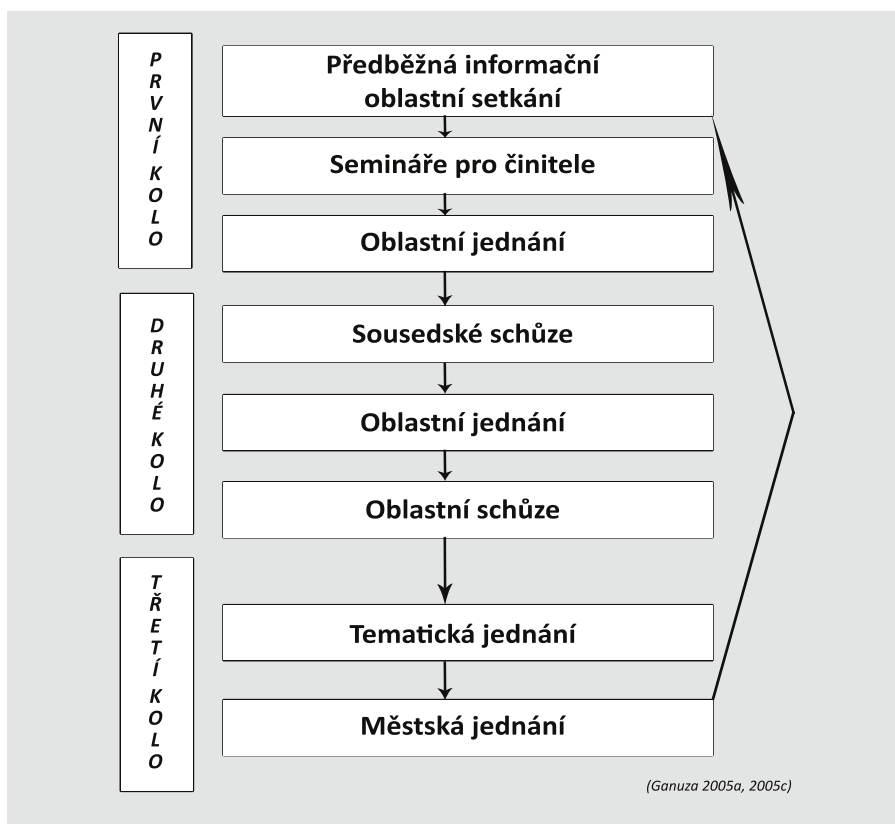
Velké množství aktivit a procedur zaměřených na demokratizaci přípravy a tvorby rozpočtu je možno nalézt ve Španělsku, Francii a Německu. Zajímavé iniciativy můžeme také sledovat v Británii, Portugalsku a Polsku. V roce 2012 zahájili také v Bratislavě pilotní projekt participativního rozpočtu na rok 2013.

Největším městem s participativním rozpočtem ve Španělsku je Córdoba s více než tři sta tisíci obyvatel. „Občanský rozpočet“ zavedený v Córdobě je velmi podobný modelu z Porto Alegre – především v zaměření na občany jako de facto rozhodující sílu a také v tom, jak je zacílen na investice a projekty.

Britský Bradford zavedl model, který poskytuje fond pro investice a projekty v oblasti sociální práce, životního prostředí a kultury. Komise, která je velmi nezávislá na komunální administrativě, vybírá z velkého množství návrhů v souladu s připraveným seznamem priorit.

Přístupy zvolené ve Francii a v Německu mají často spíše konzultativní charakter. Exekutiva má mnohem více možností k finálnímu rozhodování a také může modifikovat a upřednostňovat předložené návrhy. Ve francouzském městě Bobigny primátor nad to ještě zveřejňuje hodnotící zprávy na veřejných mítincích v každé čtvrti.

Proces participativního rozpočtu v Córdobě

V Německu vláda Porýní – Vestfálska iniciovala modelový projekt „Rozpočet občanských komunit“ ve spolupráci s Bertelsmannovou nadací. Na začátku roku 2001 byla jako startovací města vybrána Castrop-Rauxel, Emsdetten, Hamm, Hilden, Monheim am Rhein a Vlotho. Bylo vyzkoušeno mnoho modelů, které se měly později realizovat šířeji a byly následně shrnuty ve zprávě a manuálu. Výsledkem byla nakonec série reorganizačních změn v roce 2003, které měly zajistit více participace občanů na tvorbě obecních rozpočtů. Slibnější rozvoj zaznamenal Berlín. Ve čtvrtích Lichtenberg, Marzahn-Hellersdorf and Mitte bylo rozhodnuto zavést participativní proces pro přípravu, schvalování a monitorování komunálních rozpočtů.

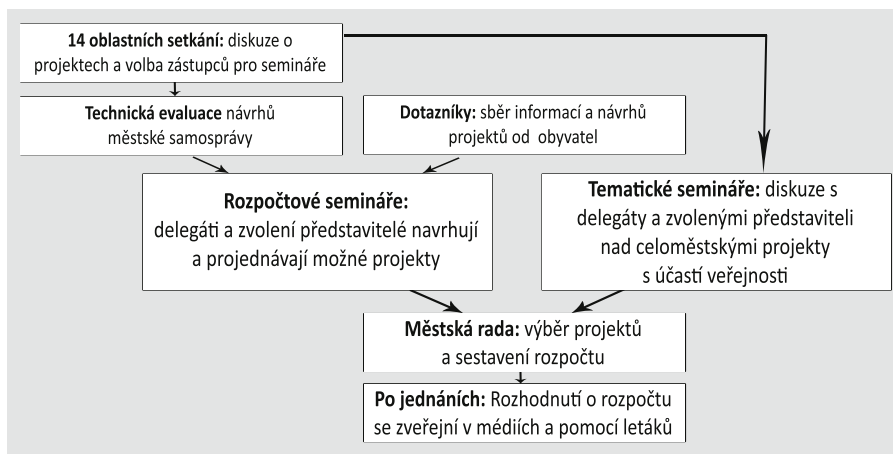
První městskou samosprávou v USA, která zavedla participativní rozpočet, je 49. okrsek Chicaga. Jeden z členů městské rady se k tomu rozhodl využít částku 1,5 milionu USD, kterou každý z radních od poloviny devadesátých let dostává k tomu, aby ji využil ve svém obvodu na infrastrukturní projekty. V roce 2009 zastupitel 49. okrsku Joe Moore svolal na čtyřicet představitelů občanských, církevních a politických organizací, kteří zformovali řídicí komisi. Ta připravila pravidla a vede celý proces participativního rozpočtu. Proces započal v listopadu 2009 sérií shromáždění v osmi čtvr-

tích a jednou celoobvodní schůzí pro španělsky mluvící komunitu. Na těchto setkáních byl představen proces PR a občané byli požádáni o předkládání projektů. Výsledkem jednání bylo nalezení dobrovolníků, kteří dále připravovali finální verze projektů jednotlivých čtvrtí. V březnu 2010 se tito zástupci setkali s obyvateli na druhém kole jednání, kde měli účastníci možnost připomínkovat projekty, nebo je i vyjmout ze seznamu. Po zapracování připomínek občané nad šestnáct let mohli hlasovat pro maximálně osm projektů.

Problémem chicagského PR je, že se na něm jen málo podílí lidé z minorit, z nízko-příjmových skupin a mladí – nejvíce projektů bylo podáno staršími bělochy... Přitom 49. obvod má jednu z nejrozrůzněnějších populací, ať již z hlediska etnických či ekonomických rozdílů. Proto se radní Moore a řídicí komise snaží zavést nové postupy, které by začlenily málo reprezentované skupiny.

Na schématech je vidět, jak probíhají procesy participativního rozpočtu v různých městech. Tabulka z Porto Alegre již zahrnuje tematické skupiny, které se zabývají strategičtějším plánováním. U Porto Alegre je navíc výhodou pro participativní rozpočet, že rozpočtové otázky jsou kompletně v rukou primátora města, který se tak může poměrně snadno pro participativní rozpočet rozhodnout.

Proces participativního rozpočtu v St. Denis

Komunitní práce, školení, tematická příprava

Žádný nový nástroj se do širšího povědomí nedostane bez náležité osvěty a vzdělávání. Informovanost občanů ovšem nemůže být postavena na vyvěšování oznámení na informační tabuli kdesi na radnici. Tady se právě otevírá pole pro působení komunitní práce a iniciačních skupin občanů. Vznik sousedských fór a kultivovaná diskuze o veřejných záležitostech nejsou jednoduchou záležitostí a výsledky se dají očekávat spíše v rozsahu let než měsíců. Následně však přispívají ke stabilitě obce a ke zlepšování kvality života v ní.

Kromě jednotlivých investic se v praxi ukázalo také jako důležité přemýšlet tematicky. Tedy nad tím, jak mají být investice dlouhodobě rozloženy, do jakých sektorů, jak co prospívá lokální ekonomice a pod.

Projektový koncept PR a více účastníků

Existují i formy participativního rozpočtu, kde jsou možnosti občanů velmi limitované. Jedná se například o koncept projektového financování, kdy město vyhradí nějakou část rozpočtu a tu nechá otevřenou návrhům občanů a občanských iniciativ. Tato forma financování byla však známa již před zavedením participativního rozpočtu jako různé druhy charitativních fondů. Do tohoto fondu vkládají donoři peníze jen s velmi obecnými podmínkami (například snižování chudoby) a více či méně nezávislá komise pak vybírá z projektů, které se o tyto peníze ucházejí. Je to jiná forma financování, než když donoři kladou jasné požadavky na to, co má být financováno (např. budování chráněného bydlení).

V některých městech je do tohoto projektu zapojeno ještě více donorů než jen samotné město, například velké místní či nadnárodní firmy.

Výhodou i zde zůstává, že se tak zvyšuje možnost zapojení občanů do zkvalitňování veřejného prostoru a roste jejich potenciál ke společným

aktivitám. Ovšem reálně je jejich podíl na správě komunálního rozpočtu nulový.

Na cestě k plnoprávnému občanovi

Participativní rozpočet je zásadním krokem na cestě k participativní demokracii. Tedy k takové správě společnosti, kde vláda skutečně náleží lidu, a nikoli politickému establishmentu. K tomu, aby hlas občanů přispíval k řešení společenských a ekonomických záležitostí, byl efektivně slyšet a nebyl manipulován, je potřeba několik věcí. Tou první je bezpochyby aktivita samotných občanů. Bez jejich aktivity k žádné změně nedojde. A pak je třeba změnit instituci uspořádání tak, aby se každý, kdo má zájem, mohl účinně podílet na životě své obce i širšího společenství, v němž žije. Participativní rozpočet je jednou z aktivit, která ukazuje, že je to možné a že právě tato forma správy dokáže zajistit lidem důstojný život.

Článek byl připraven ve spolupráci s portálem www.udrzitelnost.cz, kde můžete najít další informace k problematice lokální ekonomiky a managementu lokálních cyklů.

Zkušenost s participativním rozpočtem v Noveldě (Alicante)

Antonio Carrillo Cano

La Red de Ciudades con Presupuestos Participativos – Síť měst s participativními rozpočty

Participativní rozpočty

V roce 2007 začala v Noveldě pracovat Rada občanské participace s hlavním cílem, kterým bylo dát jejím občanům slovo nejen formálně, ale i s rozhodujícími pravomocemi. Šlo o to zavést proces, který by umožnil občanům a občankám tohoto města vyjádřit svůj názor a rozhodovat o veřejných záležitostech.

Díky tomuto přístupu bylo možné nastartovat proces participativních rozpočtů v Noveldě.

Na konci roku 2007 se začala rozvíjet skutečně vzrušující zkušenost občanské participace: Participativní rozpočet. Radnice Noveldy a Rada občanské participace zahájily proces, díky kterému o části veřejných investic, které se budou realizovat ve městě a půjdou z městského rozpočtu, budou rozhodovat přímo místní občané.

Tento pokus šel mnohem dále než pouhá kolektivní administrativní správa. Zjišťovalo se, jestli občané Noveldy mají schopnost a příležitost mluvit, diskutovat, a, co je nejdůležitější, rozhodovat o potřebách města, ve kterém žijí. Z cílů tohoto pokusu můžeme vyzdvihnout následující:

- **podpořit myšlenku, že občané nejsou jen pozorovateli událostí a rozhodnutí městské samosprávy**, ale že se mohou aktivně podílet na tom, co se děje ve městě, a tímto rozvíjejí participativní demokracii
- **hledat mezi všemi obyvateli řešení**, která odpovídají potřebám a reálným přáním, která mají
- **zajistit co největší transparentnost a efektivitu** v řízení radnice; politici/čky, technický personál a občané by měli společně diskutovat, jakým způsobem a za co se utratí naše daně

- **podněcovat aktivní reflexi a solidaritu**, aby všichni sousedé a sousedky měli příležitost poznat a diskutovat problémy a požadavky ostatních
- **zlepšit komunikaci mezi správou a občany** a vytvořit tak prostor pro diskusi mezi politiky/čkami, sousedy/kami, spolky a technickým personálem

Předběžné kroky

Na začátku tohoto procesu jsme se setkali s městečkem bez jakéhokoli sdruzujícího rámce, málo odhodlaným a bez uspořádaného společenského života města. Stejně tak jsme byli konfrontováni s jistou zdrženlivostí ze strany občanů, nedůvěrou ke správě a také k sobě samým a svým schopnostem participovat (což bylo dáno jak lhostejností, tak nedostatečným vzděláváním a osvětou).

Zaznamenali jsme nicméně existenci sdružení, která nějakým způsobem v Noveldě fungovala. Usoudili jsme, že dobrým začátkem by bylo motivovat je k participaci, a proto jsme začali otevřeným setkáním, na které jsme sdružení pozvali.

25. října 2007 jsme tedy uspořádali otevřeně informativní setkání pro všechny občany, na kterém jsme vysvětlili, v čem spočívá participativní rozpočet a jak se lze zapojit.

Zároveň jsme měli sérii schůzek s členy zastupitelstva, abychom jim vysvětlili pozadí procesu, vyřešili pochybnosti a zapojili do této snahy všechny radní. Poté jsme zopakovali toto setkání s veškerým administrativně-technickým personálem

radnice. Snažili jsme se jednak o zapojení všeho personálu radnice, ale i o jejich vzdělání v problematice tak, aby měl všechny potřebné informace o procesu a mohl tak informovat občany, jak se mohou podílet na záležitostech radnice.

Setkání občanů mělo velmi dobrou účast a lidé také hodně diskutovali. Nicméně jsme pochopili, že nestačí zajistit vysokou účast na schůzích participativního rozpočtu. Proto jsme navrhli řadu setkání na téma participativního rozpočtu, díky kterým jsme chtěli zlepšit povědomí občanů o procesu a také informace rozšířit mezi co největší počet sousedek a sousedů. Rozhodli jsme se tedy oslovit odborníky z míst, kde již zkušenosti se zaváděním participativních rozpočtů mají a mohou být inspirací pro celé Španělsko. A právě proto jsme pozvali Virgínii Guitierrez Barbarrusovou, koordinátorku procesu v Seville, Carlose López Casase, koordinátora procesu v Getafe, a Antonia Carrilla, bývalého radního pro občanskou participaci z Petreru (Alicante).

Další velmi důležitou otázkou bylo, jak rozšířit informace. Novelda je město s 25 000 obyvateli s poměrně koncentrovaným městským centrem (s výjimkou čtvrti Estación). Bylo tedy možné začít roznášet dopisy informující o zavádění participativního rozpočtu všem rodinám ve městě. Dopis, který obdrželi lidé z Noveldy, obsahoval leták s následujícím textem.

Před nedávnem jsme začali v Noveldě organizovat zajímavý proces mající za cíl větší zapojení občanů: participativní rozpočet.

Zavedení participativního rozpočtu je snahou radnice, aby o jedné části veřejných investic realizovaných v našem městě, s kterými se počítá v městském rozpočtu, bylo rozhodováno občany Noveldy.

Proces zavedení participativního rozpočtu bude zahájen v roce 2008, ale je potřeba vše dobře připravit. Proto se na vás obrácíme, abyste se zúčastnili informačních setkání o participativním rozpočtu, která jsou otevřená pro všechny, kteří mají zájem.

Na těchto setkáních budeme mít možnost poznat, jak se podařilo zavést participativní rozpočet ve třech různých španělských městech. Nejprve budou představeny zkušenosti z Petreru, který je srovnatelný s naším městem. Dále ze středně velkého města Getafe a jako poslední bude představena Sevilla, největší město ve Španělsku, ve kterém se implementuje participativní rozpočet.

Na setkáních začneme společně plánovat zavedení participativního rozpočtu v Noveldě. K tomuto účelu se na setkání ustaví vedoucí skupina občanů, kterou budou tvořit občané, kteří by se rádi na tomto projektu občanské participace podíleli. V této vedoucí skupině budeme diskutovat a vypracovávat Pravidla participativního rozpočtu. Dokument, který bude sloužit jako průvodce a který zodpoví všechny podstatné otázky týkající se procesu: jak se můžete zúčastnit, kdy a jaké návrhy lze navrhnout, jak budeme rozhodovat atd.

Toto jsou důvody, proč se těchto setkání zúčastnit a přispět ke zlepšení Noveldy.

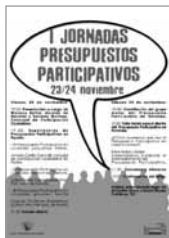
K dopisu byl také přiložen text od starosty a radního pro občanskou participaci, který se snažil motivovat občany k participaci. Text zněl následovně:

V Noveldě momentálně zavádíme novou snahu o zvýšení občanské participace. Participativní rozpočet poskytuje občanům možnost rozhodnout o části městského rozpočtu. V příštím roce budeme společně pracovat (občané, politici a administrativně-technický personál radnice) na rozhodování o tom, kam budou směřovány veřejné zdroje. Proto vás zvou na tato setkání, kde budeme mít příležitost poznat zkušenosti ostatních španělských měst, která dotáhla tento proces do konce, a my budeme moci položit základy participativního rozpočtu v Noveldě.

Toto pevné odhodlání prohloubit demokracii znamená mnohem více, než jít jednou za čtyři roky k volbám. Znamená to, že občané by měli mít možnost podílet se na veřejných rozhodnutích,

kteřá děláme každý den v místě, ve kterém žijeme, s cílem zlepšit naše město. Rada pro občanskou participaci se shodla, že participativní rozpočet je jednou z příležitostí, jak dosáhnout větší občanské participace. Tato setkání znamenají začátek úžasného projektu občanské participace, kterému věříme a na kterém se budeme, doufám, všichni a všechny podílet.

Ve dnech 23. a 24. listopadu se konalo setkání k participativnímu rozpočtu v Noveldě, na kterém se podělili o své zkušenosti představitelé španělských měst, ve kterých je již tato iniciativa zavedena (Getafe, Sevilla a Petrer).

Tohoto setkání jsme také využili k tomu, aby se utvořila pracovní skupina sestavená z dobrovolníků a dobrovolnic, která byla nazvána Vedoucí skupina a začala pracovat na realizaci pravidel, podle kterých se bude řídit participativní rozpočet v Noveldě. Usilovali jsme o to, aby tento proces byl od první chvíle participativní.

V roce 2008 pokračoval proces zavádění participativního rozpočtu.

Pravidla

O procesu participativního rozpočtu se nám podařilo dobře informovat a zároveň také vyvolat aktivní zájem části občanů. S tzv. Vedoucí skupinou jsme začali pracovat na Pravidlech participativního rozpočtu v Noveldě.

Pravidla participativního rozpočtu je dokument, který stanovuje pravidla všech kroků a aktivit procesu participativního rozpočtu. Důležité je, že tento dokument je samoregulační, protože jej vypracovávají sami občané města, a dále také, že je dynamický - každý rok bude zrevidován, aby se provedly nezbytné úpravy a byl zajištěn pozitivní vývoj.

Jediná dvě pravidla, která měla Vedoucí skupina pro vypracování Pravidel daná, bylo jednak aby byla respektována všeobecná participace, že každá zúčastněná osoba má stejnou možnost rozhodnout. A za druhé, aby se soustředila na rozhodnutí občanů, na jaké účely má být část městských investic použita. Ta činila v roce 2008 400 000 eur.

V únoru roku 2008 Vedoucí skupina participativního rozpočtu dokončila svou práci na definitivní verzi dokumentu, který stanovoval pravidla procesu participativního rozpočtu v Noveldě.

Pravidla se skládají ze sedmi bodů, ve kterých jsou popsány podmínky účasti na tomto procesu. V dokumentu byl také stanoven kalendář veřejných schůzí, které se měly konat v pondělky a čtvrtky v dubnu, kromě první, která měla být první středu (1. den v měsíci), a poslední, která se měla konat v pondělí 5. května.

Zde jsou některé otázky z Pravidel:

Rozhodlo se, že participace by měla být co nejotevřenější: *„Veřejných schůzí se mohou zúčastnit všechny osoby, bez ohledu na věk, které si přejí být zastoupeny a podávat návrhy. Avšak aby bylo možné na veřejných schůzích volit nebo být zvolen jako zástupce, je nutné být min. ve věku 14 let.“*

Co se týče návrhů, bylo ustanoveno, že musí splňovat následující podmínky:

- *Musí se jednat o novou investici či o údržbu, úpravy či opravy stávajících investic (např. výstavba parku, údržba chodníků atd.)*
- *Musí být technicky proveditelná a odpovídat legislativním normám. Návrh musí být konkrétní a ekonomicky hodnotitelný (neuznávají se návrhy jako: „něco, kde by se zabavili mladí“, je třeba konkretizovat)*
- *Musí to být v obecní pravomoci a vlastnictví (nelze provádět nic pro soukromou osobu)*

V případě veřejných schůzí byl zamítnut teritoriální faktor a bylo zvoleno tematické dělení.

Vytvořilo se tedy 10 shromáždění, která odpovídala následujícím tématům:

životní prostředí a zeleň, zdravotní a sociální péče, sporty, solidarita a multikulturalita, infrastruktura, kultura a slavnosti, mládež, starší lidé, vzdělání a děti a ostatní témata.

Dále byla založena Rozpočtová rada, kterou tvoří tři delegáti z každého shromáždění, volení účastníky těchto shromáždění. Je to také orgán, který rozhoduje o pořadí priorit občanských návrhů. Také byla založena Dohlížecí komise a Hodnotící komise, které jsou tvořeny členy Rady.

Na konec, a je to velmi významná otázka, byla vytvořena metoda prioritizace návrhů s přihlédnutím k objektivním kritériím, která jsou založena na sociální spravedlnosti. Tato kritéria jsou následující:

- *přispívá k uspokojení základních potřeb obyvatel (světlo, voda, bezpečí, vzdělání, občanské soužití)*
- *pomáhá snižovat sociální nerovnosti (podle pohlaví, majetkové, etnické, či kvůli tělesnému nebo duševnímu postižení)*
- *přispívá k udržitelnému rozvoji a ochraně životního prostředí*
- *dosažený počet hlasů pro návrh na občanském shromáždění*
- *množství podpořených obyvatel (obyvatelé, kteří by mohli mít prospěch z návrhu v případě, že se uskuteční)*
- *neexistují předchozí investice (absence předchozího krytí z oblasti infrastruktury a zařízení)*

Členové Rady ohodnotí návrhy od 1 do 4 za každé kritérium a součet všech kritérií je celkové hodnocení každého člena Rady pro daný návrh. Tato metoda zamezuje prioritizaci nejoblíbenějších návrhů.

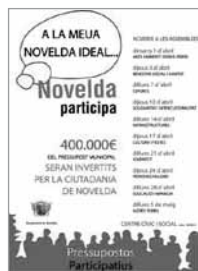
Šíření

Od té chvíle se Pravidla začala roznášet po Noveldě a byla dostupná na webových stránkách radnice společně s údaji o návrzích investic. Nedlouho poté spustila Rada mediální kampaň, která čítala více než 100 reklamních bannerů, spoty v rádiu a oznámení v televizi.

Propagace rozšíření procesu byla zahájena působivou kampaní, jejímž základem byly panely ve tvaru komiksové bubliny, na nichž byly umístěny věty jako: „V mé ideální Noveldě bychom my děti také rozhodovaly“ a současně probíhala inzertní kampaň v místních médiích. Poté byly rozvěšované plakáty, které ohlašovaly zahájení procesu a zároveň byly roznášeny letáky vysvětlující proces. Mimo jiné se rozneslo 8 000 letáků s následujícím textem:

„Participace jako sázka na budoucnost Noveldy je jasným příslibem občanům. V tomto duchu jsme spustili participativní rozpočet, který nám všem dovolí navrhnout a rozhodovat o tom, kam poputuje část městských zdrojů. Vyvinuli jsme velké úsilí, aby v prvním roce participativního rozpočtu mohli sousedé a sousedky z Noveldy rozhodnout o tom, kde se bude investovat 400 000 eur z městského rozpočtu na rok 2009.“

Z této pozice bych vás chtěl vyzvat k účasti na tomto procesu, který prohlubuje demokracii a přispěje k blahu všech, protože jsou to bez pochyby lidé žijící v Noveldě, kteří znají nejlépe potřeby své obce.

S těmi nejmladšími

Zatímco se realizoval proces participativního rozpočtu, Rada pro občanskou participaci organizovala akce pro ty nejmladší. Na prvním místě a ve spolupráci s Radou mládeže se uskutečnila

participativní akce na středních školách ve Vinalopó a La Mola. Tato událost byla zahrnuta do propagace procesu participativního rozpočtu a rozvíjela se ve dvou fázích. V první fázi jsme žákům vysvětlili mechanismus participativního rozpočtu a vyzvali jsme je, aby se účastnili shromáždění, především těch o mládeži. V druhé fázi jsme inscenovali zkušební shromáždění, na kterém žáci a žákyně podávali návrhy a následně o nich hlasovali.

Shromáždění

Dne 1. dubna se rozběhla shromáždění o participativním rozpočtu v Noveldě. Prvním bylo shromáždění o životním prostředí, následovalo shromáždění o zdravotní a sociální péči, sportování, solidaritě a tak dále, až jich proběhlo všech deset.

Forma participace byla velmi jednoduchá. Každý občan a občanka Noveldy mohl vyplnit formulář s návrhem a přednést ho na shromáždění. Formuláře byly dostupné přímo na shromáždění, ale pokud ho chtěl někdo vyplnit s předstihem, mohl jej nalézt v Radě občanské participace nebo na webu radnice.

5. května se uskutečnilo shromáždění o Dalších tématech a tím skončila první fáze přípravy participativního rozpočtu v Noveldě. V průběhu měsíce dubna se uskutečnilo deset tematických shromáždění, kde mohli obyvatelé Noveldy přednést své návrhy, poslouchat návrhy sousedů a sousedek a rozhodnout, které jsou nejnaléhavější a nejdůležitější.

Hodnocení, které obdržela rada, bylo velmi pozitivní, účast na shromážděních byla vysoká - přes šest set občanů. Průměrný věk zúčastněných byl 37 let a mužů bylo o něco více (51,5 %) než žen (48,5 %). Z účastníků bylo 55 % členy některého městského spolku, 45% nikoliv. Na těchto shromážděních se diskutovalo a hlasovalo o 146 návrzích, ale odprezentováno jich bylo přes 160 (jednalo se o opakované nebo přepracované návrhy). Nakonec bylo vybráno 30 návrhů, 3 na každém shromáždění.

Ve struktuře návrhů lze vyzorovat tři hlavní oblasti zájmu: 1. Mobilita s četnými návrhy na odstranění architektonických překážek, 2. Poskytnutí prostor pro činnost sdružení, 3. Volnočasové centrum pro mladé, které v Noveldě výrazně chybí.

Výběr priorit

Na těchto shromážděních byly zvoleny tři nejfrekventovanější návrhy, které budou přednostně projednány v Rozpočtové radě, která je tvořena třiceti delegáty volenými na shromážděních. Tu tvořilo 12 žen a 18 mužů.

Rada s těmito návrhy pracovala v průběhu několika schůzí, na kterých měla k dispozici technické posudky, fotografie i popis navrhujeících. Celý proces skončil ve středu 24. června hlasováním delegátů o občanských návrzích. Toto hlasování spočívalo, jak jsme již vysvětlili, v hodnocení návrhů pomocí objektivních kritérií.

Participativní rozpočet v Noveldě pak již počítal se seznamem prioritních návrhů, mezi kterými se do finále 2009 dostali dva první:

Prvním krokem v roce 2009 bylo hodnocení předchozího roku ze strany Rady pro participativní rozpočet. Toto hodnocení probíhalo na schůzích Rady, kde občané sami hodnotili, co fungovalo dobře a co naopak špatně. Zároveň byly přijaty příslušné změny v samoregulačních pravidlech, aby se zabránilo možným chybám.

Občané Noveldy byli informováni prostřednictvím místních a oblastních novin (tiskovými zprávami, sloupky), e-maily, dopisy členů a členek Rozpočtové rady a středními školami (které byly zahrnuty do programu vzdělání pro participaci) a letáky, které také oznamovaly zahájení procesu pro rok 2009.

V roce **2009** Rada pokračovala v participativním rozpočtu.

Pravidla

Jak již bylo uvedeno, prvním krokem procesu roku 2009 bylo uzavření roku předešlého, především revize a úpravy pravidel participativního rozpočtu.

Při této revizi Rozpočtová rada dále nerozšířila základní dvě pravidla daná na začátku procesu - respektování všeobecné participace (každá zúčastněná osoba má stejnou možnost rozhodnout) a soustředit se na rozhodnutí občanů, na jaké účely půjde dané procento městských investic, to v roce 2009 činilo 500 000 eur. Proces byl jinak velmi dobře hodnocen a úpravy byly minimální.

Šíření

Pravidla participace se stávala v Noveldě stále známější, mj. byla dostupná na webu radnice

spolu s údaji o návrhu investic. Kampaň byla prakticky stejná jako v minulém roce, především co se týče bannerů.

Byla znovu spuštěna mediální kampaň, která čítala více než 100 bannerů, spoty v rádiu a oznámení v televizi. K tomu se v roce 2009 přidalo více než sto plakátů A3 umístěných na oficiálních místech, v obchodech, barech a na podobných veřejných místech.

Bylo rovněž vytištěno 10 000 letáků vysvětlujících proces (včetně výsledků minulého roku), z toho bylo 9 000 vhozeno do schránek a zbylých 1 000 bylo rozneseno do obchodů, barů a podobných veřejných míst.

Aktivity s vybranými skupinami

S mladými

Během realizace procesu pořádala Rada občanské participace akce mezi mládeží. Ve spolupráci s Radou mládeže uskutečnila participativní akci na střední škole ve Vinalopó, která byla součástí propagační kampaně. Žákům jsme vysvětlili mechanismus participativního rozpočtu a vyzvali jsme je, aby se účastnili shromáždění, především těch, která se zabývají problematikou mládeže.

Volnočasové centrum pro děti a mladistvé a Dům mládeže v budově bývalé školy Jorge Juana.

Imigranti

Ve spolupráci se zaměstnanci Červeného kříže byla uspořádána akce směřující k rozšíření procesu směrem k potřebám imigrantů žijících v Noveldě.

Všechna sdružení pracující v Noveldě byla písemně obeslána a prostřednictvím schůzek jim byl vysvětlen význam i proces participativního rozpočtu.

Shromáždění

Dne 4. května byla shromáždění o participativním rozpočtu v Noveldě zahájena shromážděním o životním prostředí, následovalo shromáždění o zdravotní a sociální péči, sportování, o solidaritě až bylo nakonec vyčerpáno všech deset témat.

Participace byla stejně jednoduchá jako předešlý rok. Každý občan a občanka Noveldy mohl vyplnit formulář s návrhem a přednést ho na shromáždění. Formuláře byly dostupné přímo na shromáždění, ale byly s předstihem k dispozici i v Radě občanské participace nebo na webu radnice.

Ve středu 3. června se uskutečnilo shromáždění o dětech a mládeži a tím skončila první fáze druhého roku participativního rozpočtu v Noveldě. V průběhu měsíce května se uskutečnilo deset tematických shromáždění, na kterých mohli obyvatelé Noveldy přednést své návrhy, vyslechnout a diskutovat návrhy spoluobčanů a rozhodovat o jejich naléhavosti a důležitosti.

Výběr priorit

Na těchto shromážděních byly vybrány čtyři návrhy s největší podporou, o kterých se bude diskutovat a upřednostnit se (v pořadí) v Rozpočtové

radě, jež je tvořena třiceti delegáty volenými na shromážděních a deseti náhradníky.

Rada se scházela od září a poté, co prostudovala finální návrhy (technické hodnocení a cenu) postoupily k dalšímu hlasování následující vybrané návrhy:

1. Rozšíření centra pro lidi s Alzheimerovou chorobou
2. Odstranění bariér ve veřejných budovách
3. Technické vybavení studia pro hudební aktivity dětí od 12 do 16 let

Nevybrané návrhy a všechny návrhy, které byly představeny na shromážděních, byly odeslány jednotlivým radám, aby je braly v potaz ve svém programu pro příští rok.

Na základě zkušeností z minulého roku byla zavedena novinka. Členové Rady navštívili uvažovaná místa realizací návrhů, aby se co nejlépe seznámili s jejich potřebností a naléhavostí. Tento fakt působil na občany velmi pozitivně. Skutečnost, že lidé hlasující o finálních návrzích se seznámili na místě s konkrétními podmínkami a názory občanů, umožnila, že se z individuálních návrhů, postavených na „já“ a „můj návrh“, stalo „my“ a „náš návrh“. To umožňuje, aby se ti, kteří mají obhajovat návrhy, seznámili velmi dobře s jejich obsahem a mohli například pochopit, proč je návrh spolku Alzheimer tak důležitý. Takovéto pochopení je jedním z cílů participativního rozpočtu, který se má stát procesem politické formace v širokém slova smyslu. Mj. to umožní

občanům porozumět faktu, že při omezených zdrojích je nutné upřednostňovat ty nejdůležitější sociální návrhy.

V roce **2010** se pokračovalo v práci na podpoře participativního rozpočtu. Je třeba uvést, že byla uskutečněna celá řada politických i technických změn v procesu, aby se odstranily překážky při jeho prosazování a realizaci. Kontinuita procesu participativního rozpočtu je prioritou a tyto změny jí mají napomoci.

Rok 2010 začal svoláním Hodnotící komise, která je tvořena všemi členy Rady participativního rozpočtu. Základními funkcemi Hodnotící komise jsou:

- Hodnocení procesu participativního rozpočtu, identifikace pozitivních a negativních aspektů jeho fungování.
- Vypracování Pravidel participativního rozpočtu na další rok s uvedením nutných změn pro jeho zlepsení.

Jednou z realizovaných změn bylo snížení počtu pořádaných shromáždění takto:

Pondělí, 19. března: Životní

prostředí a infrastruktura

Čtvrtek, 22. dubna: Ekonomický

rozvoj a zaměstnanost

Pátek, 23. dubna:

Společenské blaho

Pondělí, 26. dubna:

Vzdělání, kultura a sport

Čtvrtek, 29. dubna: Mládež a děti

Došlo také ke změně místa konání samotných shromáždění, všechna se konala v Centru třetího věku Francisca Altred Palomarese ve 20:00.

Pravděpodobně nejdůležitější změnou je však konání dětského shromáždění pořádaného v 5. a 6. třídách základních škol v Noveldě. Kromě toho bylo rozhodnuto, že shromáždění mládeže bude mít smíšený charakter a budou se na něm projednávat návrhy jednak od zástupců středních škol a jednak ze samotných shromáždění. Uspořádání dětského shromáždění znamená

postavit na stejnou rovinu děti a dospělé. Děti, kromě toho, že navrhnou 5 návrhů, které půjdou do Rady participativního rozpočtu, si také zvolí 5 zástupců, kteří se zúčastní závěrečného hlasování. Tento krok znamená úplnou integraci části společnosti, která je tradičně vyloučena s předpokladem, že „není připravena“. Naše zkušenost z předchozích let však prokazuje, že právě děti, pokud se s nimi pracuje, prokazují „zdravý rozum“.

Kromě toho v tomto roce Rada občanské participace přinesla některé novinky v rozšíření propagace i obsahu shromáždění participativního rozpočtu:

- bylo rozesláno 10 000 zpravodajů do všech domů v Noveldě
- byla rozšířena možnost realizace předešlých návrhů, aby mohly být prezentovány na shromážděních:
 - ve městě bylo rozmístěno ve spolupráci s Obchodní asociací Novelda a místními pobočkami 80 uren pro sběr podnětů a návrhů
 - radnice otevřela na svých webových stránkách fórum: www.noveldaparticipa.es
- byly uskutečněny Územní schůze se všemi sdruženími ve městě, kterých se zúčastnili jak politici, tak administrativně-technický personál i veřejnost
- pro volby byly připraveny příslušné propagační billboardy, které informovaly o možnostech participativních rozpočtů jako rozšíření občanských práv a komunikaci s ostatními občany

Informace o výsledcích participativního rozpočtu jsou shrnuty v letáku radního pro participativní rozpočet:

„V posledních dvou letech shromáždění participativního rozpočtu přitáhla více než 800 lidí a bylo předloženo 215 návrhů. Do dnešního dne je bilance velmi příznivá. Sousedé a sousedky z Noveldy rozhodli s respektováním disponibilních zdrojů o velmi zajímavých návrzích.

První rok byla schválena výstavba Volnočasového centra pro děti a mladistvé a výstavba Domu

mládeže v bývalé základní škole Jorge Juana. Tyto objekty budou brzy otevřeny a tím naše město získá výbornou základnu pro práci s dětmi a mladistvými.

Koncem minulého roku byly schváleny tři nové návrhy: Rozšíření centra pro lidi s Alzheimerovou chorobou, odstranění bariér v některých veřejných budovách a technické vybavení studia pro hudební aktivity dětí od 12 do 16 let. Na všech těchto projektech pracujeme, aby se co nejdříve uskutečnily.

S tím se ale nechceme spokojit. Mým potěšením i úkolem jako radního pro participativní rozpočet je prosazovat občanskou participaci ve vedení obce. Je nutné společně pokračovat v prosazování participativního rozpočtu. Právě proto se také letos hledala nová řešení pro zjednodušení prezentace návrhů (obecní web, urny v obchodech a městských pobočkách) a především stále počítáme s nezištnou spoluprací sousedů a sousedek, kteří nám pomáhají ve zlepšení této zkušenosti. Tímto bych jim také rád poděkoval za účast.

Vyzývám Vás k účasti na občanských shromážděních, abychom tak mohli společně pokračovat v práci na zlepšení podmínek v našem městě a vytvoření silné participativní demokracie.“

Výsledky procesu byly velmi uspokojivé, jejich rekapitulací se zabývala i hlavní strana nejprodávanějších novin v oblasti, El Diario Información, které 1. května 2010 uveřejnily tento článek:

Novelda uzavírá nejparticipativnější rozpočet ve své historii

Shromáždění se zúčastnilo asi 2000 občanů, kteří hlasovali o 140 návrzích, na které radnice vyčlenila 400 000 eur.

PÉREZ

Participativní rozpočet v Noveldě překonal všechny dosavadní počty účastníků i návrhů. Historický rekord s více než 2 000 lidmi, kteří se zúčastnili různých shromáždění v posledních týdnech, byl překonán. Konkrétně 1983 občanů předložilo 140 návrhů.

30 návrhů s nejvíce hlasy bylo předáno Radě pro participativní rozpočet, což je městský orgán s pověřením udělat finální výběr pro investování 400 000 eur, určených radnicí pro financování akcí vzešlých z participativního rozpočtu.

Shromáždění o životním prostředí a infrastruktuře se zúčastnilo 120 lidí a bylo předneseno 49 návrhů, s tím, že nejsilněji podporované byly útluk pro zvířata a centrum pro lidi nemocné Alzheimerovou chorobou. Na shromáždění

o ekonomickém rozvoji a zaměstnanosti přišlo 43 lidí, kteří přednesli 15 návrhů, mezi kterými vyzdvihujeme parkoviště u tržiště, založení nové firmy na tvorbu nových pracovních míst a úpravu pramene slané vody z Clots. Shromáždění o společenském blahu svedlo dohromady 168 Novel-danů, kteří přednesli 17 návrhů. Byla mezi nimi například přestavba centra pro rozvoj dítěte a ranou péči. Shromáždění o vzdělání se zúčastnilo 95 občanů s 29 návrhy. Shromáždění týkajícího se mládeže se zúčastnilo 1116 sousedek a sousedů s 18 návrhy a na posledním, dětském, se shromáždilo 441 občanů s 12 projekty. Nejdiskutovanějším návrhem byl návrh na úpravu cyklistického okruhu, mj. také proto, že byl prosazován již v minulosti.

Tento návrh v sobě zrcadlí dobré výsledky minulé roku včetně pozitivních zkušeností ze shromáždění mládeže a dětí v příslušných školských centrech.

Proces participativního rozpočtování přinesl i řadu dalších pozitivních prvků:

- Větší účast politiků i administrativně-technického personálu na všech pořádaných občanských shromážděních
- Lepší nakládání s informacemi v médiích
- Dobrou spoluúčasť různých sdružení občanů

- nů a vypracovávání společných návrhů (např. předkládání návrhů různých školských rad i další návrhy předložené různými spolky zabývajícími se společenským blahem)
- Rychlá zpětná vazba s předběžnými výsledky ze shromáždění:

Předběžný výsledek ze shromáždění participativního rozpočtu z roku 2010

Celkový počet účastníků: 1983 – Celkový počet návrhů na shromážděních: 140

Shromáždění o životním prostředí a infrastruktuře:

1. Útulek pro zvířata
2. Domov s pečovatelskou službou pro lidi s mentálním postižením
3. Upravená oblast pro venčení a zábavu psů
4. Denní centrum pro seniory
5. Upravit a přizpůsobit Els Clots (slaná voda) na zónu zábavy

Shromáždění o ekonomickém rozvoji a zaměstnanosti:

1. Vybavení domova s pečovatelskou službou pro lidi s mentálním postižením
2. Parkovací místa u tržiště, opravit venkovní fasádu a vstup
3. Založení nové firmy na tvorbu pracovních míst
4. Obecní vzdělávací centrum

5. Přizpůsobit Els Clots (slaná voda), aby mohla být potenciálně využívána jako turistická oblast

Shromáždění o společenském blahu

1. Přestavba městského centra pro rozvoj dítěte a ranou péči
2. Centrum rovnoprávnosti
3. Zařízení centra pro lidi s Alzheimerovou chorobou: nábytek
4. Nezbytný materiál pro Projekt Parkinson
5. Úprava chodníků pro zlepšení pěšího provozu

Shromáždění o vzdělání, kultuře a sportu

1. Nákup různého materiálu pro školy
2. Opravit omítky základní školy Alfonsa X. Moudrého, ochranné ploty a vyšší kovové ploty
3. Renovace základní školy Alfonsa X., sportovní hřiště, posilovna, toalety
4. Pořízení vozu s 9 místy pro civilní ochranu
5. Vylepšení dětského pavilonu Jesus Navarro

Shromáždění o mládeži

1. Zlepšení městských knihoven
2. Barevná kopírka sloužící spolkům k rozšíření své činnosti
3. Vyspravit řeku Vinalopó: cesta, úklid, vyčištění...
4. Odstranit bariéry
5. Vybudovat hřiště na paint-ball

Dětské shromáždění:

1. Vyspravit cyklistický okruh
2. Více fontánek do parku
3. Zajistit zamykací skříňky do základních škol
4. Odpočinkové aktivity do domova mládeže
5. Vyspravit městský pavilon

30 návrhů s největší podporou bylo předáno **Radě pro participativní rozpočet**, což je městský orgán s pověřením provést finální výběr a rozdělení 400 000 eur, které radnice dala tento rok k dispozici pro realizaci projektů participativního rozpočtu. Po zpracování všech návrhů, dbajíc kritérií distributivní spravedlnosti, se rozhodla pro tyto projekty, které budou realizovány příští rok:

První, se 490 hlasy, přestavba centra pro rozvoj dítěte a ranou péči: 100 000 eur.

Druhý, se 479 hlasy, Společenské centrum pro rovnoprávnost (Pro společnost proti rakovině ANOC, Společnost proti fibromyalgii, Společnost proti Parkinsonu, Asociace žen, Asociace mentálně postižených PAES a Asociace pro ženy v klimakteriu): 176 000 eur.

Třetí, se 463 hlasy, opatrovnícký dům pro lidi s mentálním postižením: 75 000 eur.

Čtvrtý, se 436 hlasy, nákup různého materiálu (sportovní, technologický, knihy): 35 000 eur.

Pátý, zajištění bezbariérových přístupů: 14 000 eur.

Radní občanské participace, pan Francisco José Martínez García, veřejně poděkoval všem těm, kteří se tento rok zapojili do tohoto procesu prohloubení demokracie. Poděkoval jak těm 30 lidem, kteří v průběhu několika týdnů zkoumali všechny návrhy, tak těm téměř 2 000 sousedům a sousedkám, kteří se zúčastnili shromáždění. Kromě toho přijal jménem radnice závazek vyvinout maximální úsilí, aby na realizaci projektů bylo skutečně vynaloženo slíbených 400 000 eur a to i přes ekonomické škrty, které nás čekají příští rok.

Závěrem byl hodnocen dosavadní průběh procesu participativního rozpočtu, na němž se podílel i technický pracovník projektu PARLOCAL – Škola politiky lokální participace, v níž se spojuje vzdělávání a bezprostřední kontakt občanů, kteří

mají národní i mezinárodní zkušenosti s participativním rozpočtem. Ostatně i proces participativního rozpočtu v Noveldě byl výsledkem sdílení zkušeností z nejrůznějších oblastí. Při hodnocení výsledků byly řešeny i následující otázky:

- Jak zvýšit účast občanů Noveldy na shromážděních participativního rozpočtu?
- Proč se nám nedaří zapojit některé důležité společenské skupiny (imigranti, sportovní kluby, kulturní spolky atd.)?
- Byly by místní vláda a administrativně-technický personál radnice připraveny přidělit vyšší částku na výdaje participativního rozpočtu?
- Jak dosáhnout většího zapojení technického personálu radnice na projektu občanské participace?
- Jak zorganizovat stabilní Vedoucí skupinu (osvojení procesu)?
- Jak skloubit tento proces s novými pravidly občanské participace podporovanými všemi politickými skupinami zastoupenými na radnici?
- Jak spojit tento proces s dalšími zkušenostmi z ekonomické demokracie?

Z diskuze bylo zřejmé, že obyvatelé Noveldy přivykli procesu participativních rozpočtů a jejich názory a otázky se nelišily od názorů Rady. I proto jsme chtěli zahrnout občany do procesu.

Přesvědčili jsme se rovněž, že prostřednictvím takovéhoto hodnocení a diskuzí můžeme navrhnout nezbytné změny k posílení zmíněného procesu.

Bohužel ve volbách v roce 2011 se změnilo místní zastupitelstvo a vítězná strana (konzervativní Lidová strana) se rozhodla nepokračovat v procesu participativního rozpočtu.

My však stále sázíme na tyto iniciativy a věříme, že „Jiná, participativnější demokracie je možná a musíme pokračovat v jejím budování“.

www.presupuestosparticipativos.com
carrillo76@gmail.com

Proč participovat

Milan Hrubeš

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity & Centrum občanského vzdělávání

Představte si následující situaci: Jdete po ulici a potkáte kamaráda, kterého jste delší čas neviděli. Na chvíli se zastavíte a povídáte si. Proberete běžné otázky: Jak se máš? Co v práci? Co rodina? A jak to ve většině případů bývá, prohodíte i pár slov o politice. Kamarádovi stoupne tlak, na chvíli se rozčílí, zanádáva si a chvilkové vzdušné emoce zakončí: „Ale co bych se rozčiloval, nemá to smysl. Já nic nezměním a oni si tam stejně dělají, co chtějí. O lidi nemají zájem.“ V podstatě se jedná o situaci, kterou si ani nemusíte představovat. Většina z nás ji totiž zažila, případně jí byla svědky anebo o ní slyšela od svých známých.

Spolu s tímto pocitem, který se různým způsobem a často uměle přizívován, šíří celou společností, se objevují názory, že je třeba změny, a to změny zásadní. Proč zásadní? Protože dle jejich názoru není současný systém schopen občany vyslyšet, brát jejich názory na zřetel a zapojovat je do rozhodování o návrzích řešení různých palčivých problémů či aktuálních výzev. Bohužel se většinou nejedná o konstruktivní návrhy, s vaničkou totiž není třeba vyliť i dítě.

Aby bylo možné občany více zapojit do rozhodovacího procesu o důležitých věcech, které se jich dotýkají, není třeba hned měnit současný systém. Daleko rychlejší a dle zkušeností i efektivnější je využít prvků participativní a deliberativní demokracie. Jejich zásadním přínosem je to, že vytvářejí prostor, ve kterém se setkává institucionalizovaná politická moc s občany k tomu, aby společně vznášeli a zabývali se novými tématy, výzvami a řešeními aktuálních a reálných problémů. Tento aspekt je nesmírně důležitý, pokud si uvědomíme, že se velký díl kritiky současné demokracie týká právě přístupu občanů do exkluzivního prostoru institucionální politiky, a vez-

meme v potaz zmiňovaný problém obecného vnímání politiky jako uzavřeného systému, který je ve vztahu k občanům pojmán jako konfliktní (v negativním slova smyslu). A priori konfliktní prostředí se tak mění na konsensuální, což přináší krátkodobé i dlouhodobé výhody oběma stranám (téže mince) – jak zastupitelům, radním, poslancům, senátorům apod. na jedné straně, tak i občanům na straně druhé. Výhody můžeme shrnout do několika bodů (dle OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj):

- efektivní a účelný rozvoj a plnění programů
- vytváření většího porozumění pro politické záležitosti, zájmy, priority a řešení
- budování širší podpory pro programy a iniciativy
- odražení širšího rozsahu veřejných zájmů a hodnot v rozhodování
- zvyšování vzájemného vědění prostřednictvím sdílení informací, dat a zkušeností
- umožnění vysoce kvalitního a demokratického vedení
- budování sebevědomí veřejnosti a důvěry v rozhodování
- zajištění, aby rozhodnutí a strategie v sobě obsahovaly znalosti a odbornosti, které by jinak mohly být přehlédnuty
- rychlé stanovení možných kontroverzních aspektů otázky a pomoc při spojování rozdílných názorů, aby bylo dosaženo shody v duchu spolupráce
- posílení občanských schopností.

Společnost prochází neustálými změnami. Posledních několik desetiletí je charakterizováno jako velmi intenzivní období, kdy jedna velká společenská změna střídá druhou. Změnilo se ekonomické, politické i společenské prostředí. Jsme vzdělanější, zajímáme se o více věcí,

máme neustálý a téměř neomezený přístup k informacím, nenecháme si líbit vše možné a máme potřebu být informováni o věcech, které se nás týkají. Nejen však informováni. Chceme se na rozhodnutích, která nás ovlivňují, podílet. Demokracie tak pro nás nabývá nových rozměrů, které jsou spjaty především s aktivním přičiněním a to nejen v podobě vhození hlasovacího lístku do volební urny. To ale není vše. Kromě participace vyžadujeme rovněž i transparentnost a odpovědnost ze strany institucionalizované politiky.

Participativní a deliberativní přístup v tomto bodě přináší další rozměr navíc. Krom toho, že se jedná o přístup, který je v zásadě transparentní, se rovněž jedná o přístup, který přispívá k rozložení odpovědnosti mezi všechny zúčastněné strany. Ale vezměme to popořádku.

Participační přístup v zásadě aktivně obhájí začlenění „veřejnosti“ do rozhodovacího procesu, kde příslušná „veřejnost“ závisí na projednávaném tématu. Veřejnost je v tomto případě téměř kdokoli, např. průměrní občané, účastníci konkrétního projektu nebo politiky, experti ale i členové vlády či průmyslníci. Vstupovat do tohoto procesu může kdykoli, a to jak ve fázi vytváření určité politiky, ve fázi realizace, tak i při vyhodnocování dané politiky. Kromě přístupu do procesu rozhodování přináší participativní přístup každému zúčastněnému šanci, aby byl jeho hlas slyšet. To, že může být každý hlas slyšet a že dostává každý názor prostor, vede k pluralismu. Množství různých názorů, které si všímají různých aspektů, jež jsou rozmanité a které podněcují k nahlížení dané věci z mnoha úhlů pohledu, umožňují, aby bylo nalezeno nejlepší společné řešení. Zde vstupuje do hry zmíněná transparentnost, neboť tento proces je naprosto otevřený - nejenom z hlediska vstupu, ale i z hlediska jeho přehlednosti. To je velmi důležité, neboť nám to umožňuje přijímat i výsledek, který se liší od našich představ. Přidanou hodnotou pak je, že samotná aplikace participativního přístupu posiluje budování samotné demokracie. Jsme totiž schopni ocenit a plně se ztotožnit s klíčovými demokratickými procesy. Participace vede

i k přijetí odpovědnosti. Jestliže máme možnost se aktivně zapojit do rozhodování, bereme tím na sebe i zodpovědnost za výsledná rozhodnutí. A právě uvědomění si odpovědnosti ve fázi, kdy se podílíme na formulaci problému, návrhu jeho řešení apod., je důležitým a neodmyslitelným prvkem demokracie a demokratické společnosti. V každodenním životě činíme řadu rozhodnutí. Některá jsou méně závažná a postačí nám k nim selský rozum, některá jsou složitější a dotýkají se již nejen nás, ale i např. našich dětí. Taková rozhodnutí už vyžadují podstatně širší zapojení nejenom zúčastněných, ale také i zvážení různých variant, které se nabízejí. Podobně je tomu i v oblasti veřejné politiky. Některá rozhodnutí lze udělat poměrně rychle a v rámci svěřeného mandátu, některá rozhodnutí je však dobré učinit za přispění těch, kterých se to podstatně dotýká nebo teprve dotkne. Z výše zmíněného vyplývá, že participativní a deliberativní přístup je vhodné využít zejména pro situace, kdy usilujeme o řešení (dle OECD):

- témat, která potřebují etickou, sociální nebo kulturní studii a mohou vyžadovat volbu mezi základními hodnotami a principy
- politických záležitostí, pro které je zapotřebí spojení veřejného povědomí, vědění, hledání řešení a emocionálního nebo morálního přijetí případného rozhodnutí
- výběrů veřejných zájmů, které budou záviset na bezpečnostním principu nebo závažnosti důkazů
- skrytých hodnot a principů, které musejí být vyjasněny, než budou předloženy podrobné návrhy nebo možnosti řízení rizik
- jasně formulovaného souboru možností nebo návrhů, které podporují hledání konsensu nebo inovačních řešení.

Vraťme se však ještě k úvodnímu příkladu a posuňme se v něm o nějaký čas dále. Opět potkáme našeho známého. Tentokrát však na setkání v sále místního kulturního domu. Nejsme na zábavě ani hasičském plese, ale na setkání zástupců města s obyvateli nad projednáváním nového územního plánu. Padne očekávaná otáz-

ka: „Co ty tady?“ A následuje (ne)očekávaná odpověď: „Ale, co... Byla možnost, tak jsem to chtěl zkusit. Vypadá to, že by to mohlo k něčemu být...“

Zní to sice jako utopie, ale zkušenosti z míst, kde participativní a deliberativní přístup aplikují, hovoří v tomto duchu...

Informace o participativních metodách práce s veřejností naleznete na portálu www.participativnimetody.cz

Komunitní rozpočtování pro samouky a samoučky

Fórum 50 %

1. Úvod do komunitního rozpočtování

Komunitní rozpočtování je konceptem, který přináší nový úhel pohledu na sestavování obecních rozpočtů a nový způsob hodnocení efektivity a „spravedlivosti“ při vynakládání veřejných zdrojů.

Komunitní rozpočtování sleduje obecní a městské rozpočty, především jejich výdajovou stránku, z hlediska toho, zda jsou veřejné peníze využívány spravedlivě na financování potřeb všech skupin obyvatel žijících v příslušné komunitě. Navíc klade důraz i na přímé zapojování lidí do tvorby rozpočtu. Cíleně tedy zohledňuje i ty skupiny obyvatel, např. ženy, mládež, seniory, národnostní menšiny, osoby se zdravotním znevýhodněním, kteří se – ať už z jakéhokoli důvodu – obvykle neúčastní rozpočtového procesu.

Sestavování rozpočtu se děje na základě analýzy potřeb skupin žijících v dané obci/městě/kraji, ideálně je veřejnost do procesu vytváření místního rozpočtu přímo zapojena. Míra zapojení obyvatel/ek do tohoto procesu a přenesení moci na veřejnost se v komunitním rozpočtování může lišit. Komunitní rozpočtování mimo jiné zvyšuje zapojení obyvatel/ek do správy věcí veřejných a působí ve prospěch sociální inkluze a rovnosti skupin.

1.1 Vymezení pojmu komunitní rozpočtování

Komunitní rozpočtování je proces, jehož prostřednictvím obyvatelé/ky rozhodují nebo se podílejí na rozhodování o alokaci určité části veřejných financí.¹

Jde o „proces, jehož prostřednictvím obyvatelé/ky ve spojení se svými volenými zástupci/ky-němi spolupracují na vytvoření takových politik a takových rozpočtů, které budou naplňovat potřeby dané komunity“, případně o „proces přímé, dobrovolné a univerzální demokracie, kde lidé v debatě rozhodují o veřejných rozpočtech a politikách“.²

Náš autorský tým zaměřený na analýzu a metodu pak klade zvláštní důraz na kvalitu tohoto zapojování veřejnosti a na to, aby byly do rozhodování o podobě veřejných rozpočtů zapojeny zejména ty skupiny, které se dosud politického života neúčastnily. V pozadí tohoto důrazu vnímáme silný imperativ narovnávání příležitostí těchto skupin, a to jak na rovině zapojování se do rozhodování, tak na rovině většího naplňování potřeb těchto lidí.

Pro autorský tým je rovněž podstatná genderová citlivost při uplatňování komunitního rozpočtování. Genderová citlivost znamená 1) zohledňování toho, že muži a ženy žijí své životy odlišně (např. jejich práce má různá ohodnocení, disponují různým množstvím volného času atd.), a mohou tím pádem mít v různých životních situacích různé potřeby, a 2) úsilí o to, aby muži a ženy mohli žít kvalitní život. Kvalitní život obou těchto skupin by měly spravedlivě podporovat i obecní rozpočty a politiky.

Genderová citlivost, nebo jinými slovy uplatňování genderového hlediska, by se měla projevovat ve všech fázích komunitního rozpočtování.

¹ United Nations Human Settlements Programme. 72 Frequently Asked Questions about Participatory Budgeting. S. 20.

² Municipal Development Partnership for Eastern and Southern Africa. World Bank Institute. Municipal Finance Programme. Part II. Participatory Budgeting. S. 1.

1.2 Cíle komunitního rozpočtování

Komunitní rozpočtování tak, jak bylo vymezeno výše, sleduje následující cíle:

1. Větší spravedlnost v ovlivňování veřejného života a naplňování potřeb.

Komunitní rozpočtování je důležitým principem v tom smyslu, že předpokládá větší zapojování veřejnosti do rozhodování a dává prostor vyjádřit se i těm skupinám lidí, které mají obvykle jen málo šancí nebo ambic vykonávat politickou funkci (ať už z důvodů časových, finančních, z důvodů různých znevýhodnění nebo jen jiných životních preferencí). Spravedlnost je zde vnímána jako narovnávání příležitostí různých skupin lidí tak, aby každá z nich mohla žít kvalitní život.

2. Větší transparentnost veřejných rozpočtů.

Sestavování veřejných rozpočtů je v rámci komunitního rozpočtování nahlíženo jako proces, který zohledňuje potřeby různých skupin obyvatel dané lokality. Komunitní rozpočtování v žádném případě nezpochybňuje účetní bezchybnost a dělení na investiční a neinvestiční výdaje, nicméně oproti standardnímu náhledu na rozpočty se více soustředí na to, aby byly za každou položkou vidět konkrétní potřeby lidí žijících v té které obci.

3. Vyšší efektivitu v nakládání s veřejnými zdroji.

Vzhledem k tomu, že komunitní rozpočtování staví na důkladné analýze potřeb lidí žijících v dané lokalitě a zapojuje veřejnost do rozhodovacích procesů, jsou větší investice vystaveny přísnějšímu posuzování.

4. Prohloubení demokracie na místní úrovni.

Většinu rozhodnutí v oblasti veřejného života obcí lze přijímat a následně realizovat na základě spolupráce s veřejností – stejně tak i sestavování rozpočtů. Zapojování občanů/ek do rozpočtování přináší následující pozitivita:

- Očané cítí spoluodpovědnost za rozhodnutí. Ztrácí se tak bariéra „my“ a „oni“, veřejnost cítí větší sounáležitost s aktuální situací obce a záleží jí i na jejím budoucím vývoji.
- Zvyšuje se veřejná podpora pro dané rozhodnutí. Výsledkem procesu společného hledání řešení problému je kompromisní řešení, které podporuje většina zúčastněných.

Jedná se tedy o situaci, kdy se většina lidí cítí spokojeně – sdělili své názory a ty byly zapracovány do přijatého řešení.

- Nacházejí se průchodná kompromisní řešení. Účastníci/ice si navzájem vyměňují informace, učí se od sebe navzájem.

- Generují se nové, neotřelé nápady, odhalují se skryté problémy.

1.3 Komunitní rozpočtování a genderové rozpočtování

V této části bude věnována pozornost odlišení konceptů komunitního rozpočtování (participatory budgeting) a genderového rozpočtování (gender budgeting). Zatímco komunitní rozpočtování bere do úvahy různé skupiny obyvatel/ek dané lokality, primárním zájmem genderového rozpočtování je analýza a hodnocení rozdělování zdrojů z hlediska rovného postavení žen a mužů.

Rozdíl je jednak v tom, že komunitní rozpočtování zdůrazňuje nutnost zapojování veřejnosti, a dále v tom, že genderové rozpočtování nebere v úvahu jen finance alokované v rámci veřejných rozpočtů, ale za důležitou považuje také distribuci peněz získaných výdělečnou prací, neplacenou prací a čas.

Cílem genderového rozpočtování je pak rovné postavení žen a mužů při přerozdělování těchto zdrojů. U skutečně rovného postavení žen a mužů je při přerozdělování prostředků/zdrojů nezbytné zohlednit kromě „oficiální“ monetární ekonomie (peněžní toky, příjem, placená práce) také soukromou, neplacenou reprodukční činnost (zaopatření rodiny, výchova dětí, péče, čestné funkce). Podobnost obou konceptů lze spatřovat v tom, že jejich snahou není vytváření úplně nových rozpočtů, ale spíše vnesení nových prvků do stávajícího procesu jejich tvorby.

2. Je v Česku komunitní rozpočtování potřebné?

Analýzy, které se v Česku dosud zabývaly spravedlností rozpočtů, ukazují, že komunitní

rozpočtování může být užitečným nástrojem ke zkvalitnění procesu rozpočtování i jeho výsledného rozpočtu. Genderová analýza o. s. Fórum 50 % (Sedláčková, 2008), která se primárně soustředila na výdaje na muže a ženy v oblasti volnočasových aktivit, odhalila na základě 12 zkoumaných obecních rozpočtů tyto závěry:

V několika obcích (zejména menších) byly výdaje na muže a ženy vyrovnané, a to především díky tomu, že většina finančních prostředků byla použita na projekty a aktivity, které slouží všem.

V ostatních obcích převažovaly případy, kdy byly výdaje na muže a ženy nevyrovnané, větší výdaje připadly na aktivity a projekty určené zejména mužům.

Výrazná převaha výdajů na potřeby mužů byla ve městech, kde jsou z městských rozpočtů podporovány typicky mužské sporty, jako je hokej, fotbal či ragby. Tyto výrazně vyšší výdaje na muže nebyly v případě žen žádným způsobem kompenzovány. Ve městech, která podporují zmíněné sporty, bylo obecně financováno výrazně méně jiných projektů a aktivit. Výdaje na hokej a fotbal zřejmě škrtí celkové výdaje do té míry, že na jiné sportovní a kulturní aktivity již takřka nezbyvá. V žádném z analyzovaných rozpočtů nebyla nalezena výdajová položka, kterou by bylo možno charakterizovat jako výdaj pouze na ženy.

2.1 Komunitní rozpočtování na Frýdeckomís- tecku a Novojičínsku

V rámci projektu realizovali místní studující 16 polostrukturovaných rozhovorů se zastupiteli/kami (10 muži a 6 ženami) a provedli snímkování veřejné dopravy ve Frýdku-Místku, Novém Jičíně a v přílehlém okolí. Proběhly také tři ankety mezi občany/kami týkající se využívání volnočasových aktivit a tři fokusní skupiny³ ve Frýdku-Místku, Nošovicích a Dobručce zaměřené na potřeby žen v těchto lokalitách. Přínosná byla také diskuze v rámci školení starostů a starostek.

3 Fokusní skupina je někdy nazývána také focus group nebo ohnisková skupina a pracuje na základě řízeného rozhovoru se skupinou respondentů/ek, kteří/ré mezi sebou zároveň interagují. Blíže např. viz http://cs.wikipedia.org/wiki/Focus_group

Kapitolu jsme se rozhodli rozčlenit podle tří hlavních závěrů, ke kterým výzkumné aktivity došly:

1. V rozpočtovacím procesu není zapojování veřejnosti obvyklé.
2. Stávající podoba rozpočtů odráží zájmy organizovaných skupin; potřeby jiných skupiny jsou opomíjeny.
3. Rozpočty nejsou „neutrální“: viz případová studie veřejné dopravy.

Nízká míra zapojování veřejnosti

Z rozhovorů provedených studujícími vyplynulo, že obecní rozpočet vnímá většina zastupitelů/ek jako klíčový dokument. Jedna z respondentek nicméně vyslovila pochybnost, že přestože jde o věc zásadního významu, ne vždy se o ní jedná kompetentně.

Velký vliv na podobu rozpočtu mají zejména organizované skupiny (např. spolky a sportovní oddíly). Zastupitelstva jsou na spolupráci s těmito skupinami připravena a vítají ji. Naopak získávání podnětů od veřejnosti je podle respondentů/ek problematické (nenávratnost letáků, nedostatečné odpovědi občanů). Na druhé straně existují i dobré zkušenosti se zapojováním veřejnosti a zjišťováním jejich potřeb. Jeden respondent zmínil, že se v úvahách o podobě rozpočtu řídí benchmarkingovými analýzami. Jiná respondentka zmiňovala jako rámec pro přemýšlení o rozpočtu strategický plán rozvoje obce, který vznikl ve spolupráci s veřejností.

Rozpočty versus organizované skupiny

Když měli/y respondenti/ky hovořit o tom, jak konkrétně jsou v rámci rozpočtu naplňovány potřeby jednotlivých skupin obyvatel/ek, měli/y nejvíce jasno v tom, co potřebují senioři/ky: přispívání na zájezdy, klub důchodců, kulturní akce, zajištění obědů. Potřeby mládeže jako další skupiny, na kterou se výzkum zaměřoval, popisovala většina respondentů/ek s implicitním předpokladem, že většina mládeže je sportující mládeží, případně jsou vyjmenovávány aktivity pro organizovanou mládež. Pro mladé lidi z vyšších ročníků základní školy a ze středních škol je přítom příznačná právě „neorganizovanost“.

Zároveň pro většinu zastupitelů/ek není rozdíl mezi mládeží a dětmi.

Když se tematizovaly potřeby žen, hovořilo se nejčastěji o cvičení. Obecně nicméně panovala stran potřeb žen bezradnost. V souvislosti se ženami navíc došlo k poněkud paradoxní situaci, kdy respondent zaměřoval to, co obec dělá pro ženy, se samotnými aktivitami žen.

Představy o potřebách jednotlivých skupin jsou tedy různé a různě relevantní. Protože ženy byly v rámci rozhovorů se zastupiteli/kami identifikovány jako skupina, o které se toho stran jejích potřeb ví relativně nejméně (s výjimkou etnických skupin, se kterými však neměli všichni zkušenosti), byly uspořádány tři fokusní skupiny, které měly ukázat, jaká témata jsou pro ženy důležité a kde vidí v řízení svých obcí slabá místa. Často zmiňovaným tématem byl důraz na pocit bezpečí (potřeba pouličního osvětlení – přestože, jak se často říká, „slouží všem“). Fokusní skupina dále tematizovala především neuspokojivou dopravní situaci ve městě. Lidé si stěžovali na nedostatečnou městskou hromadnou dopravu, hlavně večer, a také na to, kudy vedou trasy dopravců. Ženy z menších obcí zmiňovaly v rámci fokusních skupin téma dopravní bezpečnosti zejména v souvislosti s dětmi. Zmíněna byla také bezbariérovost (N3) a omezené možnosti volnočasových aktivit pro děti a neorganizovanou mládež.

Vyšše uvedené příklady ukazují, že potřeby různých skupin mohou být a velmi často i jsou různé. Posledně zmiňovaný příklad s hřištěm navíc naznačuje, že uspokojování potřeb různých skupin nemusí být nutně spojeno s finančními náklady navíc, ale s dobrým rozhodnutím. Hřiště se postavilo za obecní peníze a k tomu, aby je mohli využívat rodiče s malými dětmi, stačí „pouze“ změna organizačních pravidel.

Rozpočty nejsou „neutrální“: případová studie veřejné dopravy

Koncept komunitního rozpočtování často čelí námitce, že výdaje v rozpočtech nelze strukturovat

podle toho, komu jsou prospěšné nebo či potřeby naplňují – drtivá většina položek je totiž neutrální, tj. naplňuje potřeby všech.

Příkladem toho, že zdánlivě neutrální položky rozpočtu mohou ve skutečnosti uspokojovat potřeby různých skupin obyvatelstva rozdílně, může být položka „veřejná doprava“. Zastupitelé/ky ji během rozhovorů za neutrální intuitivně považovali a odhadovali, že je využívána muži a ženami přibližně stejně. Ve skutečnosti však byly všechny linky jedoucí mezi 7 a 20 hodinou obsazeny 329, tedy 29,2 % mužů a 797, tedy 70,8 % žen.

Na základě analýzy těchto dvou konkrétních měst lze vyvodit následující závěry: 1) intuitivní porozumění situaci ve veřejné dopravě (a pravděpodobně nejen v ní) může být velmi ošemetné, 2) pokud se budou krátit výdaje na veřejnou dopravu (tendence ke škrtům lze přitom pozorovat v řadě českých měst), budou tím pravděpodobně zasaženy v mnohem větší míře ženy než muži, protože veřejnou dopravu využívají více a jsou na ní závislejší.

3. Metodika komunitního rozpočtování

Metodika, kterou vám na následujících stránkách nabízíme, by vám měla pomoci komunitně rozpočtovat. Rozdělení na jednotlivé kroky vnímejte prosím spíše jako pracovní, nikoli závazně chronologické. Navrhované kroky jsou provázané a dávají smysl především jako celek.

Krok 1: Rozhodnutí o míře zapojení veřejnosti

V první řadě je třeba se rozhodnout, do jaké míry hodláte zapojit veřejnost. Komunitní rozpočtování lze totiž praktikovat dvěma základními způsoby:

a) „minimalisticky“, tj. bez zapojení veřejnosti: relevantní zejména pro ty, kterým se myšlenka komunitního rozpočtování líbí, ale nedisponují politickou mocí nebo financemi potřebnými k tomu, aby mohli/y o větším zapojení veřejnosti uvažovat. Jinými slovy, je to varianta především pro zastupitele/ky v opo-

zici, lidi aktivní v nejrozličnějších občanských sdruženích nebo studující. Vám, kteří/teré se touto cestou vydáte, doporučujeme vynahradit si vaši méně výhodnou pozici spoluprací s občanskými sdruženími, která mají s komunitním rozpočtováním zkušenosti nebo která reprezentují specifické skupiny obyvatelstva.

- b) „participativně“, tj. se zapojením veřejnosti: je lepší variantou. Výsledky, ke kterým dospějete, budou pravděpodobně celistvější, získáte cennou zpětnou vazbu a posílíte ztotožnění či srozuměnost občanů/ek se záměry obce, a tím i důvěru v to, že obec je dobře spravována. Tato důvěra je nezbytná jednak pro rozvoj obce, ale může se také zúročit v příštích volbách.

Krok 2: Definování cílových skupin, sestavení časového plánu

Druhým krokem je definování cílové skupiny, popř. cílových skupin, které chcete brát v potaz. Je totiž důležité si uvědomit, že všechny skupiny nelze obsáhnout naráz. Je lepší přesně si vymezit, kým se budete zabývat teď a kým až posléze. Zároveň při definování skupiny doporučujeme sepsat si plán, prostřednictvím kterého zachytíte, na které cílové skupiny se budete soustředit a v jakém horizontu (Např. rok první – senioři, seniořky; rok druhý – mládež (dívky, chlapci) atp.). Plán vám pomůže uvědomit si dlouhodobý horizont komunitního rozpočtování a poskytne vám prostor rozmyslet si, jakým způsobem budete od té které skupiny získávat informace a kdy ji budete zapojovat do tvorby rozpočtu. Tím vším se zdaří mnohem lépe plánovat případné výdaje.

Na začátek psaní plánu doporučujeme udělat si brainstorming,⁴ a to podle toho, jakou oblast jste pro komunitní rozpočtování vybrali. Na něm vyjmenujete všechny skupiny, na které si vzpomenete. Čím víc vás u brainstormingu bude (zpravidla se doporučuje skupina o 6 – 8 lidí), tím větší je šance, že na nikoho důležitého nezapomenete.

⁴ Brainstorming je skupinová technika zaměřená na generování co nejvíce nápadů na dané téma. Základní zásady správného průběhu brainstormingu jsou dvě, nehodnotit nápadů a vše zapsat, a podporovat uvolněnou atmosféru. Viz <http://cs.wikipedia.org/wiki/Brainstorming>.

Ještě jednou zdůrazňujeme toto: skupinami, na které je třeba se v komunitním rozpočtování soustředit, jsou zejména ty, které se – ať už z jakéhokoli důvodu – běžně neúčastní politického rozhodování. Zpravidla jde o lidi staršího věku, mládež, rodiče s malými dětmi, lidi s tělesným či duševním znevýhodněním či etnické menšiny. V každé obci ale může situace vypadat jinak – proto se neomezujte jen na skupiny, které jsou zde vyjmenovány, ale přemýšlejte o konkrétních podmínkách vaší obce. Pravidlo, které je naopak třeba uplatňovat vždy a důsledně, je mít neustále na zřeteli genderové hledisko.

Krok 3: Definování položky v rozpočtu

Dalším krokem je rozhodnutí o tom, která položka v rozpočtu, resp. balík aktivit bude předmětem komunitního rozpočtování. Toto rozhodnutí přitom těsně souvisí s tím, jaké skupiny byly vybrány jako cílové. V této souvislosti je nutné si uvědomit, že je nad síly obce či města zvládnout napoprvé kvalitně „komunitní verzi“ celého rozpočtu – pro začátek úplně postačí zaměřit se například na dopravu nebo sportovní vyžití. Zároveň je důležité vědět, že to, jak položku definujete, velmi ovlivní výsledek, ke kterému dojdete. Proto by u procesu definování položky či balíku aktivit měl/a být přítomen/na odborník/ice (ideálně sociolog/žka), případně by měl mít realizační tým školení na téma komunitního rozpočtování.

Krok 4: Zjišťování potřeb cílových skupin a analýza aktuální situace

Poté, co definujete položku či balík aktivit, nastává zjišťování potřeb. To by mělo vycházet z povahy cílové skupiny. Stejně jako jsou různé cílové skupiny, mohou být různé i způsoby jejich oslovování a zjišťování jejich potřeb. Poradit by vám mohly jednak nevládní neziskové organizace, které s těmito cílovými skupinami již pracují, jednak odborníci/ice z akademické sféry. Využít můžete celou škálu nástrojů – veřejná slyšení, moderovaná setkání, rozhovory, ankety na ulicích či dotazníková šetření. Pro některé cílové skupiny, např. mladé lidi, může být vhodným nástrojem webová aplikace.

Vhodnou alternativou je například uspořádání fokusní skupiny na místě, kde se daní lidé cítí bezpečně, a formou, která je pro ně přijatelná. Vhodné mohou být také individuální rozhovory. Analýza aktuální situace musí vycházet z dobře popsanych potřeb cílových skupin, ze znalosti širšího kontextu (nestačí vědět, jak se chovají a co chtějí seniorky a senioři ve vaší obci, k dobré analýze je potřeba vědět také to, jaké problémy mají obecně). Nutná je i znalost vašeho rozpočtu včetně jeho historie. Věcně jde tedy o to, abyste měli přehled, kolik peněz jde aktuálně na jaké aktivity, kolik peněz šlo na tyto nebo jiné aktivity v minulých letech a či potřeby tím jsou nebo byly uspokojovány.

Jak již bylo řečeno, cílem není mechanická spravedlnost, ale spíše narovnávání příležitostí k tomu, aby všechny skupiny žily kvalitní život. Proto nemá smysl poměřovat např. výdaje na volnočasové aktivity mužů s výdaji na veřejnou dopravu, kterou využívají více ženy. Tyto oblasti totiž spadají do různých kategorií – zatímco dopravní obslužnost nebo služby péče o děti jsou něčím, co „vytváří“ volný čas, a tím i více příležitostí k tomu, jak ho naplnit podle svých představ, volnočasové aktivity naopak tento čas spotřebovávají.

Krok 5: Politické rozhodnutí a jeho institucionální zajištění

Politická rozhodnutí následující po analýze situace mohou mít formu usnesení zastupitelstva, kde jsou vypsány závazky plynoucí z analýzy potřeb. Kromě závazků směřujících ke změnám stávajícího rozpočtu nebo k podobě rozpočtu příštího by měla být zvláštní pozornost věnována institucionálnímu zajištění celé problematiky. Dobrou variantou je jmenování komise (zodpovědné radě) či výboru (zodpovědného zastupitelstvu), v případě větších obcí pak je ideální vyčlenění pracovního místa (i na částečný úvazek), které bude mít komunitní rozpočtování v popisu práce. Klíčové je, aby lidé, kteří se budou komunitním rozpočtováním v rámci obce či města zabývat, měli odpovídající vzdělání (ideálně v oblasti zapojování veřejnosti, genderu, nebo přímo komunitního rozpočtování), případně aby byli v kontaktu s externími odborníky/icemi na tato témata.

Jednodušším způsobem by bylo ustavit přímo odbornou skupinu pro komunitní rozpočtování. Členové/ky této skupiny by měli/y reprezentovat zájmy různých skupin občanů/ek. Návrh na využití „volných“ prostředků by pak vyšel z diskuze odborné skupiny. Nevýhodou výše popsaného procesu je fakt, že využití prvků komunitního plánování může některé skupiny prakticky vyloučit z rozhodování (např. proto, že jsou náročná na čas), a v zásadě tak jen legitimizovat status quo. Vážným rizikem při naslouchání „hlasu lidu“ je také nebezpečí marginalizace některých skupin, které jsou většinovou společností vnímány jako problémové nebo méně hodnotné.

Použitá a doporučená literatura

Community Pride Initiative, Oxfam UK Poverty Programme. Bringing Budgets Alive. Participatory Budgeting in Practice. 2005. 39 s. <http://www.participatorybudgeting.org.uk/documents/Bringing-20budgets-20alive.pdf>

Ministerstvo financí ČR, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Informativní metodika rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů. 2004. 78 s. <http://www.businessinfo.cz/files/file4136.pdf>

United Nations Human Settlements Programme. 72 Frequently Asked Questions about Participatory Budgeting. 90 s. <http://www2.unhabitat.org/campaigns/governance/documents/FAQPP.pdf>

Wampler, Brian. A Guide to Participatory Budgeting. 32 s. <http://www.internationalbudget.org/resources/library/GPB.pdf>

Municipal Development Partnership for Eastern and Southern Africa. World Bank Institute. Municipal Finance Programme. Part II. Participatory Budgeting. 2007. 222 s. <http://sitesources.worldbank.org/CMUDLP/Resources/part2.pdf>

Analýza, z které vychází tento text, byla provedena v rámci projektu podpořeného Nadačním fondem Hyundai.

Pokusy o zavedenie participatívneho rozpočtu na Slovensku

Peter Vittek

Utopia

Téma občianskej participácie a participatívnej demokracie nie je na Slovensku nová. O participatívnom rozpočte, ktorý bol po prvýkrát uvedený do praxe v brazílskom meste Porto Alegre v roku 1989 a patrí medzi nástroje participatívnej demokracie, sa intenzívne začalo hovoriť od roku 2010. Odvtedy na Slovensku prebiehajú aktivity za jeho zavedenie v mestách alebo mestských častiach. Najintenzívnejšie tieto snahy prebiehali a prebiehajú v Bratislave, kde sa prvé pozitívne výsledky dostavili v roku 2011 a preto im bude venovaný najväčší priestor. Na ďalšie príklady úspešnej kampane za zavedenie participatívneho rozpočtu sa na záver pozrieme do Ružomberka a Banskej Bystrice.

Príprava na spustenie projektu v Bratislave

Zavádzanie participatívnych rozpočtov obvykle realizujú politické strany alebo jednotliví politici zvolení do mestských zastupiteľstiev. Na Slovensku kampaň za zavádzanie tejto inštitucionálnej inovácie spustilo občianske združenie Utopia, ktoré vzniklo v roku 2010 s cieľom informovať o rôznorodých formách občianskej participácie a podieľať sa na ich implementácii do praxe. Samotnému spusteniu aktivít za zavedenie participatívneho rozpočtu v Bratislave predchádzala intenzívna informačná kampaň, ktorá mala tento nástroj predstaviť slovenskej verejnosti. Súčasťou kampane bolo publikovanie autorských a prekladových textov na internete a v printových médiách, ktoré predstavovali rozličné mechanizmy participatívneho rozpočtu zo zahraničných miest a výsledky dosiahnuté po ich zavedení. Súčasne s tým prebiehalo mapovanie aktivistickej scény v Bratislave a oslovovanie organizácií či jednotlivcov, ktorí by mohli

mať o zapojenie sa do procesu participatívneho rozpočtu záujem.

Pre praktické zavedenie participatívneho rozpočtu je nevyhnutné, aby pre tento krok existovala politická vôľa zhora a zároveň podpora a záujem občanov a občianok zdola. Politická reprezentácia rozhoduje o rozpočtových prostriedkoch a musí umožniť, aby verejnosť mohla priamo rozhodovať o využití ich časti a ak sa tento priestor otvorí, je potrebné zapojiť čo najviac občanov a občianok, ktorí budú proces posúvať vpred. V prípade, že sa k presadzovaniu participatívneho rozpočtu odhodlajú politické strany alebo konkrétni politici, zabezpečia podporu zhora sami. V Bratislave celú aktivitu spustilo občianske združenie a tak bolo potrebné osloviť miestnych politikov a političky a presvedčiť ich, aby si tému osvojili. Pred voľbami do miestnych samospráv v roku 2010 preto OZ Utopia hľadalo partnerov ako medzi kandidátmi a kandidátkami, tak medzi aktívnymi združeniami a jednotlivcami v meste. V prvej fáze boli oslovení predovšetkým občania a občianky z rozličných združení a aktivít už zapojených do rôznorodých zápasov v meste, ako boli napríklad snahy o zachovanie a rozvoj mestskej zelene, boj proti nezmyselnej výstavbe, rozvíjanie cyklo dopravy, organizovanie petícií a tak ďalej. Viacerí z nich sa pridali k OZ Utopia pri oslovovaní kandidujúcich. Výsledkom bolo, že si myšlienku participatívneho rozpočtu do svojho volebného programu zakomponoval kandidát na primátora Milan Ftáčnik,⁵ ktorý navrhoval, aby sa do konca volebného obdobia výška prostriedkov rozdeľovaných priamo občanmi a občiankami vyšplhala na 1 percento mestského rozpočtu, čo by boli približne 2 milióny eur.

⁵ http://issuu.com/ftacnik2010/docs/volebny_program_maly_skladacka

Podporovať ju začala aj strana ďalšieho kandidáta na primátora, Zmena zdola Jána Budaja,⁶ ktorá navrhovala, aby na začiatku ľudia priamo rozhodovali o dvoch percentách mestského rozpočtu a suma by sa postupne zvyšovala. Po voľbách sa primátorom stal Milan Ftáčnik a po dohode s OZ Utopia sa začal pripravovať pilotný projekt participatívneho rozpočtu v Bratislave.

Pilotný projekt

Pilotný projekt participatívneho rozpočtu bol oficiálne spustený v júli roku 2011 na tlačovej konferencii⁷ primátora Milana Ftáčnika a zástupcov občianskeho združenia Utopia. OZ Utopia sa stalo odborným garantom zavádzania mechanizmu participatívneho rozpočtu a prevzalo na seba aj časť nákladov na financovanie jeho vytvorenia a zavedenia.

Po tlačovej konferencii sa odštartovala informačná a vzdelávacia kampaň. Jej súčasťou boli:

- organizácia verejných stretnutí
- prednášky a workshopy
- spustenie internetovej stránky
- využívanie sociálnych sietí
- publikovanie ďalších prekladov a autorských textov o PR a príkladoch zo zahraničia

Verejné stretnutia slúžili na kontaktovanie a oslovenie občanov a občianok, zabezpečovali šírenie informácií o možnostiach ako sa zapojiť do procesu a zozbierali sa na nich prvé konkrétne podnety na využitie prostriedkov v pilotnom projekte. Popri nich prebiehali workshopy a prednášky pre všetkých, ktorí sa do procesu chystali zapojiť intenzívnejšie. Séria workshopov a prednášok bola rozdelená nasledovne:

- a) právo na mesto a filozofické východiská participatívneho rozpočtu
- b) čo je participatívny rozpočet
- c) príklady rôznych druhov participatívnych rozpočtov zo zahraničia

d) elektronická participácia

e) verejné zvažovanie ako technológia demokracie

f) ekonomické dôsledky zavedenia participatívneho rozpočtu

Cieľovou skupinou boli nielen občania a občianky, ale aj miestni politici a političky a zamestnanci magistrátu. Viacero občanov a občianok zúčastňujúcich sa na týchto vzdelávacích aktivitách sa stalo súčasťou organizačného tímu participatívneho rozpočtu. Prednášky a workshopy predstavili participatívny rozpočet vo veľmi širokých súvislostiach, od teoretických východísk až po veľmi praktické otázky a konkrétne popisy modelu, ktorý bol navrhnutý pre Bratislavu. Svoju prevádzku začala stránka pr.bratislava.sk, ktorá mala zabezpečiť transparentnosť procesu pomocou aplikovania princípov a so zapojením hnutia OpenData a rozšíriť možnosti participácie o elektronickú participáciu.

Primátor vyčlenil na pilotný projekt 15 tisíc eur, ktoré neboli z mestského rozpočtu, ale zo sponzorských peňazí. Proces sa začal v júni a musel byť ukončený do konca roka 2011. Ciele a proces pilotného projektu sa museli prispôbiť týmto východiskovým podmienkam. Hlavnými cieľmi pilotného projektu boli:

- pripraviť praktickú ukážku procesu participatívneho rozpočtu pre obyvateľov a obyvateľky mesta a poslancov a poslankyne mestského zastupiteľstva
- otestovať a upraviť navrhované mechanizmy participatívneho rozpočtu pre Bratislavu
- prebúdzanie záujmu o participatívny rozpočet a vytváranie občianskej platformy participatívneho rozpočtu

Počas vzdelávacích aktivít sa ukázalo, že proces a model participatívneho rozpočtu môžu byť pre časť obyvateľov a obyvateľiek ťažko uchopiteľné bez praktického príkladu. Akademické výklady nemôžu prax nahradiť, čo sa potvrdilo v závere procesu, keď viacerí zo zapojených vyhlásovali, že plne túto formu občianskej participácie so všetkými špecifikami navrhovaného modelu

⁶ http://www.bratislavskenoviny.sk/buxus/docs/rozne_PDF/Vagac_Zmena_Zdola.pdf

⁷ http://utopia.sk/liferay/rss-feeds/-/asset_publisher/Gjz3/content/id/289742

pre Bratislavu uchopili až po ukončení pilotného projektu. Pilotný projekt mal lepšiu predstavu o priebehu a výstupoch z participatívneho rozpočtu poskytnúť aj poslancom a poslankyniam mestského zastupiteľstva. Bez ich spolupráce by nemohla byť úspešná implementácia projektu zavŕšená. Pilotný projekt zároveň umožnil otestovať navrhované mechanizmy pre participatívny rozpočet v Bratislave a na základe problémov v praxi a pripomienok občanov a občianok, či mestského zastupiteľstva a primátora mesta ich upraviť. Na desiatkach verejných stretnutí – prednášok, workshopov, prezentácií a zhromaždení – sa zúčastnilo viac ako dvesto ľudí, mnohí z nich prišli opakovane. Informácia o možnosti zapojiť sa do rozhodovania o prostriedkoch z mestského rozpočtu sa ďalej šírila a začala sa formovať občianska platforma participatívneho rozpočtu.

Navrhovaný je model participatívneho rozpočtu s vytvorením občianskej platformy, ktorá by bola formalizovaným a autonómnym priestorom otvoreným pre každého, plnila by funkciu oficiálneho partnera orgánov mesta, riadila proces participatívneho rozpočtu a predkladala výstupy z procesu na schválenie mestskému zastupiteľstvu. Občianska platforma pozostáva z otvorených pracovných skupín alebo participatívnych komunít a koordinačnej rady:

Občianska platforma participatívneho rozpočtu:

- tematické participatívne komunity
- teritoriálne participatívne komunity
- koordinačná rada participatívneho rozpočtu

Tematické participatívne komunity poskytujú priestor pre diskusie a prípravu návrhov podľa rôznorodých záujmov. Vznikli buď podľa delenia rozpočtu mesta na jednotlivé kapitoly alebo na základe záujmu a požiadaviek občanov a občianok. Teritoriálne participatívne komunity združujú ľudí podľa územnej príslušnosti. Úlohou participatívnej komunity je permanentne poskytovať priestor pre zapájanie sa do rozhodovacieho procesu. Členstvo v komunite je otvorené, zapojiť do jej činnosti sa môže ktokoľvek, kto má

záujem. Komunita ako otvorená pracovná skupina zbiera podnety, spracováva ich, pripravuje verejné stretnutia a verejne prezentuje výstupy svojej činnosti a nominuje svojich reprezentantov do koordinačnej rady. Koordinačná rada harmonizuje činnosť jednotlivých komunít, komunikuje s ostatnými orgánmi mesta a pripravuje záverečné výstupy z procesov participatívneho rozpočtu. Počas pilotného projektu vzniklo 5 funkčných tematických komunít: mládež, seniori, zelené mesto, kultúra, doprava. Ich reprezentanti sa zúčastňovali verejných stretnutí, na ktorých sa rozhodovalo o jeho výsledku.

Na základe predbežných výsledkov pilotného projektu poslanci a poslankyne mestského zastupiteľstva v Bratislave vo svojom uznesení⁸ z novembra 2011 poverili primátora, aby na participatívny rozpočet vyčlenil prostriedky z rozpočtu mesta. V prospech uznesenia hlasovalo všetkých 37 prítomných a prvý ročník participatívneho rozpočtu sa tak mohol začať. Pilotný projekt sa definitívne skončil 7. decembra 2011 na verejnom zvažovaní.⁹ Prítomní občania a občianky si vyberali, ktoré z projektov vytvorených v procese participatívneho rozpočtovania podporia zo sumy 15 tisíc euro. Z desiatich projektov, ktoré sa o podporu uchádzali, nakoniec získalo podporu sedem. Niektoré nezískali celú sumu, ktorú pôvodne požadovali. Od januára nasledujúceho roka sa začalo s ich realizáciou.

Prvý a druhý ročník

Participatívny rozpočet v Bratislave bol oficiálne schválený, no jeho zavádzanie do praxe sa nezaobišlo bez závažných problémov. Mestské zastupiteľstvo prijalo uznesenie, v ktorom súhlasilo s vyčlenením prostriedkov určených na priame rozdeľovanie občanmi a občiankami, ale pri schvaľovaní mestského rozpočtu sa nedohodlo na ich vyčlenení vo výške, ktorú pre prvý ročník navrhoval primátor Milan Ftáčnik. Participatívne

8 http://www.bratislava.sk/vismo/dokumenty2.asp?id_org=700000&id=11030756&p1=11050342

9 <http://www.youtube.com/watch?v=FAAxs0w492w>

rozpočtu sa nakoniec od mestského zastupiteľstva namiesto 100 tisíc eur ušlo iba 30 tisíc eur. Prevádzku začalo Komunitné centrum generácií,¹⁰ ktoré slúži ako kancelária participatívneho rozpočtu, no poskytuje priestor aj pre ďalšie občianske aktivity. Takmer od začiatku ale začala viaznuť spolupráca s orgánmi mesta pri realizácii ďalších odsúhlasených občianskych projektov z pilotného projektu participatívneho rozpočtu.

Proces participatívneho rozpočtu trvá celý rok. Na základe skúseností z pilotného projektu, zahraničných príkladov a pripomienok od občanov a občanok bol pre Bratislavu pripravený nasledovný harmonogram:

Január – Február

Verejné zhromaždenie:

- informovanie o participatívnom rozpočte prijatom v predchádzajúcom roku a o realizácii jednotlivých aktivít a projektov;
- hodnotiaci workshop za účasti členov participatívnych komunít, koordinačnej rady, výkonných orgánov mesta a verejnosti

Marec

Predloženie správy o participatívnom rozpočte za predchádzajúci rok do mestského zastupiteľstva

Marec – Jún

Pravidelné stretnutia participatívnych komunít

Apríl

Verejné fóra jednotlivých komunít: prezentácia participatívneho rozpočtu a práce komunity, informácie o zadaniach od mesta, zbieranie podnetov a návrhov, námetov na projekty

Máj – Jún

Konzultácie návrhov s jednotlivými referátmi mesta a s primátorom

Evaluačné verejné zvažovanie

September – November

Pravidelné stretnutia participatívnych komunít

September

Spustenie internetového hlasovania o prioritách, zadaniach a projektoch

Október

Verejné fóra jednotlivých komunít:

- verejné zvažovanie priorít a zadaní
- verejné zvažovanie komunít o projektoch
- ukončenie internetového hlasovania

November

Verejná prezentácia návrhu PR pre budúci rok a prezentácia plnenia prebiehajúceho ročníka PR.

Predloženie zoznamov projektov, zadaní a priorít ako návrh PR pre budúci rok výkonným orgánom mesta a primátorovi

December

Rokovanie zastupiteľstva o rozpočte a participatívnom rozpočte pre nasledujúci rok

Prvá časť roka je venovaná predovšetkým hodnoteniu uplynulého ročníka, zbieraniu pripomienok k jeho priebehu a príprave záverečnej správy. Všetky pripomienky k procesu sa od marca do júna na pravidelných stretnutiach komunít zapracujú do štatútu participatívneho rozpočtu. V tomto období začína zber podnetov od občanov a ich spracovávanie do výstupov. Neskôr prebiehajú konzultácie s orgánmi mesta, aby sa zabezpečilo, že výstupy z participatívneho rozpočtu budú realizovateľné. V období od septembra do decembra prebieha vo viacerých iteračiách a formách samotný rozhodovací proces o pripravených výstupoch. Občianska platforma v zastúpení koordinačnej rady nakoniec výstup odovzdá mestskému zastupiteľstvu na schválenie. Celý proces je otvorený pre všetkých a jeho transparentnosť je zabezpečená tým, že všetky stretnutia sú verejné.

Proces participatívneho rozpočtu v Bratislave má tri typy výstupov:

- priority
- projekty
- zadania

Nápady občanov sú vo verejnej diskusii spracované do rôznych typov výstupov. Priority predstavujú najvšeobecnejšie odporúčania mestskému zastupiteľstvu týkajúce sa rozpočtovej politiky. Obsahujú zoznam tém, ktorým občania

¹⁰ <http://utopia.sk/liferay/web/komunitne-centrum-generacii-ymca->

a občianky prikladajú najväčšiu váhu, a ktorým by sa mesto malo prednostne venovať. V úvodných ročníkoch to boli najčastejšie zeleň v meste a doprava. Ďalším výstupom sú projekty. Občania môžu navrhnúť inováciu mestskej služby, vytvoriť novú službu alebo úpravu vo verejnom priestore a priamo sa podieľať na jej realizácii. Tento typ výstupu počíta s občianskou participáciou aj pri samotnej realizácii. Posledným typom výstupu sú zadania mestu, teda konkrétne vypracované investičné zámery, ktoré orgány mesta realizujú samostatne.

Model participatívneho rozpočtu v Bratislave umožňuje rozličné formy participácie a rozhodovania:

- pravidelná práca v komunite
- odovzdanie nápadu v ankete
- zapojenie sa do diskusie na verejnom zhromaždení
- verejné hlasovanie
- verejné zvažovanie

Jednotlivé formy sa líšia svojou intenzitou. Cieľom je umožniť participáciu v čo najväčšej miere pre všetkých, ktorí majú záujem, a zároveň dať čo najväčší priestor aj tým, ktorí nechcú alebo nemôžu venovať participácii na rozhodovacom procese veľa času. Pravidelná práca v komunite vyžaduje investovanie veľkého množstva dobrovoľnej práce. Mnohí ľudia ale o takúto formu majú záujem. Na pravidelnej práci v komunitách sa zúčastňovali desiatky ľudí. Viacerí z nich sa neskôr stali súčasťou koordinačnej rady. Odpracovali veľa hodín dobrovoľnej práce, ale zároveň mali možnosť rozvíjať svoje schopnosti. Pre členky a členov komunit bol napríklad zorganizovaný facilitáčny workshop. V úlohe facilitátorov si potom svoje schopnosti mohli otestovať a vylepšovať na desiatkach verejných stretnutí a diskusií. Úlohou tejto formy participácie je udržiavať otvorenosť a autonómiu procesu. Pre ostatných sú určené menej náročné možnosti. Môžu vyplniť jednoduchú anketu, v ktorej odovzdajú svoj nápad, môžu sa zúčastniť na ktoromkoľvek verejnom zhromaždení a zapojiť sa do diskusie alebo len odovzdať svoj hlas pri hlasovaní. Snaha

o čo najväčšiu otvorenosť a mieru participácie však vyvolávala najväčšie spory, predovšetkým s poslancami a poslankyňami mestského zastupiteľstva. Paradoxne vyčítali komunitám uzavretosť a netransparentnosť rozhodovania, každé stretnutie či verejné zhromaždenie komunity je však verejné a zúčastniť sa na ňom môže ktokoľvek. Za celý čas sa na pracovných stretnutiach komunit zúčastnili len dvaja poslanci zastupiteľstva – napriek tomu, že na ne boli poslanci a poslankyne opakovane pozývaní.

Počas druhého ročníka sa ukázalo, že mestskému zastupiteľstvu chýba politická vôľa intenzívnejšie podporiť participatívny rozpočet. Požiadavku občianskej platformy, aby vyčlenilo na proces sumu aspoň vo výške 90 tisíc eur, nevypočulo a vyčlenilo na ňu len 46 tisíc eur. Aj keď OZ Utopia počítalo s postupným navyšovaním rozpočtu, takéto tempo zatiaľ nijak nezaručuje, že sa v Bratislave bude v participatívnom rozpočte v dohľadnej dobe rozdeľovať aspoň jedno percento rozpočtu a objem prostriedkov tak nebude pripomínať sumy, ktoré sú v iných mestách vydávané len na jeho prevádzku a propagáciu. Ďalšie problémy sa objavili pri realizácii schválených projektov a diskusiách o podobe štatútu participatívneho rozpočtu. Niektoré z projektov schválených v úvodných ročníkoch sa nakoniec nepodarilo zrealizovať vôbec, niektoré len čiastočne. Orgány mesta neprijali štatút participatívneho rozpočtu, ani ďalšie materiály nevyhnutné k jeho úspešnej prevádzke. Časť mestského zastupiteľstva nesúhlasí s intenzívnym zapojením obyvateľov a obyvateľiek mesta do rozhodovacieho procesu. Odráža sa to napríklad na podobe „participatívneho rozpočtu“ v mestskej časti Petržalka.¹¹ Občania a občianky majú možnosť rozhodovať o návrhoch, ktoré vypracovalo miestne zastupiteľstvo. Skôr by sa v tomto prípade dalo hovoriť o plebiscite o umiestnení investície navrhutej mestskou časťou. Ak by sa presadil takýto prístup aj na úrovni celého mesta, z participatívneho rozpočtu by sa mohla stať fraška. Časť mestského zastupiteľstva však má záujem vzniknuté ťažkosti riešiť. Tieto problémy

11 <http://www.petrzalka.sk/participativny-rozpocet/>

a neistota, ktorú vyvolali, odradili časť ľudí od ďalšieho zapájania sa do procesu. Napriek všetkému sa ale do procesu zapojili stovky občanov a občianok, či už pri podávaní návrhov alebo realizácii projektov. Vo verejnom hlasovaní na sociálnej sieti bolo odovzdaných 1267 hlasov a na stránke mesta Bratislava 1796 hlasov.

Realizované projekty

Dôležitou súčasťou procesu je samotná realizácia projektov. Keďže sa občianskej platforme nepodarilo uzavrieť s orgánmi mesta viacero dôležitých dohôd, napríklad dohodu o postupe pri alokáciách prostriedkov na projekty, niektoré z projektov sa nepodarilo uviesť do života. Pri niektorých sa to ale úspešne podarilo. Dobrým príkladom je revitalizácia stromoradia¹² na jednej z najdôležitejších tepien mesta, Račianske ulici. Občania a občianky z miestnych združení dlho žiadali o výsadbu chýbajúcich stromov v stromoradi. Pripravili si v rámci participatívneho rozpočtu projekt, ten získal dosť hlasov a s výsadbou sa mohlo začať. Pomáhali pri nej aj miestni občania a občianky. Na každej etape výsadby sa ich zúčastnilo približne päťdesiat. Ďalším príkladom je obnovenie budovy kina Zora a jej premena na kultúrne a komunitné centrum. Bývalé kino dlho chátralo, až sa mesto rozhodlo, že ho predá. Nenašiel sa však preň žiaden kúpec. Miestni obyvatelia zistili, že sa môžu zapojiť do participatívneho rozpočtu, napísali projekt a ten získal dostatočnú podporu. Dnes je budova obnovená a odohrávajú sa v nej rozličné aktivity. Úspešným príkladom realizovaného projektu je aj spomínané Komunitné centrum generácií, ktoré slúži ako kancelária participatívneho rozpočtu. Uskutočnili sa v ňom desiatky verejných stretnutí, workshopov, premietaní, vzdelávacích kurzov, či diskusií. Do prípravy programu centra sa môže zapojiť ktokoľvek. Posledný príklad je ukážkou úspešného participatívneho plánovania, ktorého výsledok ale nebolo možné zrealizovať.

Projekt Autonómna zóna Lafranconi¹³ mal za cieľ pomocou drobných zásahov oživiť priestor pod jedným z bratislavských mostov. Prebehla séria otvorených workshopov, na ktorých sa zúčastnili desiatky odborníkov z rôznorodých oblastí ako je architektúra, urbanizmus či sociológia, a reprezentantov komunit, ktoré tento priestor využívajú. V niekoľkých iteráciách sa dohodli na podobe zásahov, ktoré by sa pod mostom mali uskutočniť. S priebehom a výsledkom plánovania boli všetci zúčastnení spokojní. Realizácii však zabránili majitelia. Priestor je vo vlastníctve viacerých verejných inštitúcií, niektorým sa myšlienky na dočasné a ľahko odstrániteľné zásahy páčili, všetkým však nie a tak sa neuskutočnili. Uvádzanie projektov do života ukázalo, že občania a občianky majú záujem o skutočnú samosprávu. Desiatky ľudí pri každom projekte vykonali mnoho dobrovoľnej práce a bolo evidentné, že im na možnosti rozhodovať o podobe svojho mesta nesmierne záleží.

Myšlienka participatívneho rozpočtu sa čoraz väčšími šíri. S problémami pri jeho zavádzaní OZ Utopia počítalo. Zdá sa však, že to na úrovni mesta Bratislava bude omnoho dlhší proces, než sme predpokladali na jeho začiatku. Všetko môže ovplyvniť aj prípadný úspech participatívneho rozpočtovania v iných mestách.

Ďalšie projekty

Počas zavádzania participatívneho rozpočtu v Bratislave sa ozvali záujemcovia aj z iných miest a dnes sa zavádza aj v Ružomberku alebo Banskej Bystrici.¹⁴ V Ružomberku vedie aktivity za jeho implementáciu občianske združenie Tvoriivý rozvoj. OZ Utopia pomáhalo pri konzultáciách s občanmi a občiankami, orgánmi mesta a prispôbení procesu potrebám Ružomberka. Po rokovaní sa počas roku 2013 v meste spustil pilotný projekt participatívneho rozpočtu, na ktorý mesto vyčlenilo čiastku 5 tisíc eur.

12 http://utopia.sk/liferay/article/-/journal_content/56_INSTANCE_b8AZ/16892/2349253

13 <http://azl.utopia.sk/liferay/home>

14 <http://pr.ruzomberok.sk/liferay/web/ruzomberok/participativny-strom-rk>

Na konci roka 2013 schválila štatút participatívneho rozpočtu Banská Bystrica¹⁵ a vyčlenila naň sumu 20 tisíc eur. Do rozhodovania o časti prostriedkov z rozpočtu sa môžu zapájať aj študenti a študentky v Mlynskej doline v Bratislave.¹⁶ Po rokovaníach s vedením univerzity, správou univerzitného mesta a študentskou radou získali v roku 2013 možnosť rozdeliť 10 tisíc eur. Posledným veľkým úspechom úsilia o zavedenie participatívneho rozpočtu na Slovensku je spustenie projektu v mestskej časti Bratislava – Nové mesto.¹⁷ Táto mestská časť spustila participatívne plánovanie v troch veľmi dôležitých lokalitách mestskej časti – územie bývalého cykloštadióna, Račianske námestie a Ľudové námestie – a starosta Rudolf Kusý sa vyjadril, že by chcel, aby do niekoľkých rokov mohli občania a občianky v Novom meste rozhodovať o veľkej časti rozpočtu sami.

15 <https://www.facebook.com/TvojRozpocetBB?fref=ts>

16 <http://kc.mlynska.sk/liferay/participativne-mlyny>

17 <http://pr.banm.sk/liferay/home>

CO JE SOCIAL WATCH?

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací usilujících o vymýcení chudoby a jejích příčin, o ukončení všech forem diskriminace a rasismu, o zajištění spravedlivé distribuce bohatství a naplňování lidských práv. Social Watch prosazuje mír, sociální, ekonomickou, environmentální a genderovou spravedlnost a zdůrazňuje právo každého člověka nežít v chudobě.

Síť Social Watch vznikla v roce 1995 s cílem nezávisle sledovat dodržování závazků, přijatých na konferenci Organizace spojených národů o sociálním rozvoji v Kodani v roce 1995 a na Konferenci o ženách v Pekingu v témže roce. Na těchto konferencích bylo poprvé definováno odstranění chudoby a rovnost pohlaví jako společný celosvětový cíl – jeden z hlavních vedle míru a lidských práv.

Social Watch vydává každoroční zprávy o pokroku a nedostacích v boji proti chudobě a za rovnost mužů a žen (většina lidí žijících v chudobě jsou ženy). Výroční zprávy se staly první stálou monitorovací iniciativou v oblasti sociálního rozvoje a rovnosti pohlaví na národní úrovni a poprvé spojily tato dvě témata v nadnárodním měřítku.

Social Watch vyzývá vlády, OSN a mezinárodní organizace k odpovědnosti za naplnění národních, regionálních a mezinárodních závazků k vymýcení chudoby.

ČESKÁ KOALICE SOCIAL WATCH

Česká koalice Social Watch vznikla v roce 2008 a hlavními tématy, na která se zaměřuje, jsou:

- Chudoba a sociální práva
- Rozvojová spolupráce
- Genderová spravedlnost
- Životní prostředí
- Migranti a menšiny

Chudoba, sociální práva a rozvojová spolupráce

Chudoba a především její extrémní formy jsou základní překážkou důstojného života a rozvoje jednotlivce, rodin i komunit. Boj proti chudobě na mezinárodní úrovni odsouhlasily všechny rozvinuté státy již v roce 1971 v OSN, kdy se také bohaté země, včetně té naší, zavázaly navýšit prostředky na rozvojovou spolupráci na 0,7 % HDP. To se dosud podařilo jen pěti zemím. V roce 2000 na Summitu tisíciletí se opět všechny země rozhodly přijmout tzv. Miléniovou deklaraci a Rozvojové cíle tisíciletí, které měly nejhorší formy chudoby odstranit do roku 2015. Ani to se nepodařilo. Koalice Social Watch monitoruje naplňování mezinárodních závazků a požaduje po vládách, aby plnily své sliby. Chudoba Jihu sice dává lidem na Severu laciné zboží a suroviny. Není ovšem možné stavět rozvoj jedněch na úkor druhých. Není to morální a není to ani praktické. Bezpráví, které podporujeme na jednom konci světa, nakonec zasáhne i nás.

To můžeme vidět i na rostoucí strukturální chudobě v nejobhatších zemích, mezi něž také patříme. Odchod firem do zemí, v nichž nemusí brát ohled na práva zaměstnanců, vede k tomu, že mizí pracovní místa a roste nezaměstnanost. Vládami tolerované odlivy kapitálu do daňových rájů přes fiktivní sídla firem působí, že státy nemají dostatek prostředků na zajištění základních potřeb, a tak redukuje sociální zajištění nezaměstnaných a postižených, náklady na školství a zdravotnictví přenášejí ve stále větší míře na rodiče a pacienty. Social Watch požaduje, aby

práva bank, firem a nadnárodních korporací nestála nad demokratickými právy občanů. Jen tak je možné zahájit boj s chudobou a lidem zajistit jejich práva a důstojnost.

Genderová spravedlnost

Genderové struktury se v současných společnostech spolupodílejí na reprodukci a utváření nových sociálních nerovností jak na lokální, tak na globální rovině. Jedním z hlavních pilířů práce sítě Social Watch je sledování dodržování mezinárodních závazků genderové rovnosti především v souvislosti se sociální spravedlností a dodržováním sociálních práv žen všude na světě. Social Watch každoročně publikuje Index genderové spravedlnosti (Gender Equity Index), který klasifikuje a řadí země podle tří základních ukazatelů genderové nerovnosti: vzdělání, socio-ekonomického postavení a podílu na moci.

Životní prostředí

Dle výsledků výzkumů konaných pod záštitou generálního tajemníka OSN Millennium Ecosystem Assessment lidská společnost za posledních 50 let ovlivnila ekosystémy na Zemi ve větším měřítku než v jakémkoli jiném období dějin lidské civilizace. Poškozeno je na 60 % hodnocených globálních služeb ekosystémů, což mj. vytváří překážku pro redukci chudoby, zlepšení potravinové bezpečnosti a zlepšení zdravotního stavu lidské populace. Využíváním ekosystémů zbohatla bohatší část světa, chudí obyvatelé planety ale v důsledku poškození ekosystémů (rozšiřování pouští, nedostatek potravy, ohrožení zdraví apod.) ještě více zchudli. Ničení ekosystémů stojí i za řadou bezpečnostních rizik a hrozeb konfliktů o zdroje.

Migranti a menšiny

V oblasti migrace je možné vysledovat v České republice jistý posun, dochází k nárůstu počtu

cizinců a cizinek, kteří se zde chtějí dlouhodobě usadit, na což je Česká republika nucena reagovat. I přesto koalice Social Watch upozorňuje na nerovné postavení příchozích v české společnosti, například v přístupu cizinců/nek z třetích zemí ke zdravotnímu pojištění. Přetrvávající je i nerovné postavení v pracovní sféře. Každá další novelizace cizineckého a azylového zákona směřuje k větší restrikci a tuto nerovnou situaci ještě zhoršují.

Členy české koalice Social Watch jsou: Ekumenická akademie Praha, Gender Studies, Fórum 50 %, Trast pro ekonomiku a společnost, NESEHNUTÍ, Masarykova demokratická akademie, Eurosolar, Alternativa 50+.

Další informace a publikace ke stažení naleznete na www.socialwatch.cz, www.ekumakad.cz a www.socialwatch.org

Staňte se přáteli české koalice Social Watch na facebooku!

Ekumenická
akademie

Vydala Ekumenická akademie Praha 2013

ISBN 978-80-87661-07-9